

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

МИКИТЮК Володимир Ількович

УДК7.016:821.161.2]:821.161.2Франко

**ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПТОСФЕРА ІВАНА ФРАНКА:
ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук



Дрогобич – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Кемінь Володимир Петрович,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
навчально-науковий інститут іноземних мов, директор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Васянович Григорій Петрович,
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, кафедра гуманітарних дисциплін та
соціальної роботи, професор;

доктор педагогічних наук, професор
Зайченко Іван Васильович,
КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»,
кафедра педагогіки, психології і методики
викладання математики, професор;

доктор педагогічних наук, доцент
Нагачевська Зіновія Іванівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», кафедра педагогіки імені
Б. Ступарика, професор.

Захист дисертації відбудеться 26 грудня 2018 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, 2-й поверх, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://dspu.edu.ua/science/spec-rady/general-pedagogics/disertations/> та в бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за адресою: 82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2.

Автореферат розіслано 23 листопада 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**



Т. І. Пантюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У теперішніх обставинах розвитку європейської цивілізації та світових глобалізаційних процесів аксіоматичною стає теза, що неминучою умовою постання й усталення демократії є національна консолідація, утворення спільноти, заснованої на самосвідомості, солідарності і довірі. Справжнє громадянське суспільство та народовладдя в Україні неможливе без усвідомлення ролі своєї нації в європейській історії і сучасності, а чи не найбільш визначальним для створення цілісної картини світу і місця українців у ньому є освіта та її історіографія. У Законі України «Про освіту», в Концепції «Нова українська школа» особливо наголошено на підвищенні освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору, на потребі формування цінностей і розвитку необхідних для успішної самореалізації особистості компетентностей, на вихованні відповідального і національно свідомого суспільства, здатного до свідомого вибору. Науковий доробок Івана Франка в історії національної педагогіки має особливе значення, оскільки учений сформувався і діяв у західному цивілізаційному просторі, а його педагогічна спадщина особливо важлива для точного вибору стандартів та цілей навчання в теперішніх умовах трансформації української системи освіти та науки, для відродження аксіологічних принципів і дидактичної телеології у школі, повернення до універсальних цивілізаційних цінностей і висновування з них навчальної аксіології.

В умовах глобалізаційних процесів в освіті основна проблема Франкових педагогічних пошуків особливо актуальна: українська школа головно звертає увагу на організацію та методику засвоєння якнайбільшої кількості інформації, однак це лише перший етап і суто інструментальна справа, що позбавлена загальнокультурних і педагогічних вартостей. Проблема осучаснення змісту освіти, що забезпечить розвиток різносторонньої динамічної особистості, передбачає необхідність цілісного висвітлення історії освіти та національної педагогічної думки, критичного переосмислення історико-педагогічної спадщини багатьох знакових персоналій. Отже, важливе і потрібне проблемно-синтетичне дослідження, що актуалізує педагогічну концептосферу І. Франка, яка є продуктивною для розвитку національної педагогіки.

Реформування української школи орієнтоване на життя нашої держави у європейському освітньому та культурному просторі: це має бути школа, яка вчить не тільки знання здобувати, а – передовсім – використовувати. В інформаційному просторі не тільки нашої, а й багатьох іноземних країн активно обговорюють український закон «Про освіту», особливо статтю законодавчого акту, яка спричинила широкий резонанс, встановивши норму про рівень запровадження державної мови навчання у середній школі. Попри активну протидію деяких наших європейських партнерів-сусідів, унійний майданчик дає змогу для культурного та рівноправного діалогу, а історичний спадок мислителя світового рівня І. Франка є надзвичайно цінним саме у контексті його мультикультурного педагогічного досвіду.

Актуальним уроком Франка-педагога є його стале прагнення розвивати критичне сприйняття у шкільному соціумі, адже освіта у вільному світі не може тільки відтворювати та нагромаджувати знання і досвід: критичне сприйняття, творчість як переосмислення канонів і шаблонів є напрямними формування учнів і студентів на основі літературної освіти. Франкові судження про взаємовпливи освіти та громадянського суспільства засвідчують його антитоталітарне світосприйняття, постійне прагнення до розвитку креативного і творчого мислення у шкільному соціумі. Очевидною для формування канону національної педагогіки є об'єктивна потреба системно переосмислити роль і місце мислителя в історії розвитку освіти в Україні і Європі, з'ясувати функційні можливості наукових концептів І. Франка у розвитку педагогічної думки кінця XIX – початку XX ст. в українському і загальноєвропейському контексті; заново проаналізувати і систематизувати Франкові практичні навчальні парадигми.

Потребу вивчення започаткованої проблеми, попри значну кількість різнопланових студій спадщини І. Франка, зумовлює і той факт, що досі немає узагальнювальної праці, в якій би було сфокусовано і синтезовано Франкову педагогічну наукову методологію, системно актуалізовано через сучасне висвітлення фактів і текстів його погляди та ідеї на вивчення української літератури у початковій, середній і вищій школі. Багато праць І. Франка з педагогічною проблематикою донедавна було вилучено з наукового обігу, купюровано чи заборонено. Доцільність історіографічного дослідження зумовлена також і тим, що педагогічні концепти І. Франка й досі не втратили можливості значного впливу на розвиток освітнього процесу, а тому важливою і потрібною є синтеза, яка б поєднувала попередні дослідження та розширювала наукове поле. Актуальність проблеми та доцільність упровадження у вітчизняне освітнє середовище продуктивного історичного досвіду Франка-педагога зумовили вибір теми дисертації: **«Педагогічна концептосфера Івана Франка: історія і сучасність»**.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у рамках плану науково-дослідницьких робіт кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка – комплексна наукова тема «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» (номер державної реєстрації 0108U007644); дослідження проводилось також відповідно до плану загальної науково-дослідницької роботи у Львівському національному університеті імені Івана Франка на кафедрі української літератури імені академіка Михайла Возняка, серед наукових пріоритетів якої – міждисциплінарне комплексне вивчення історії українського літературного процесу, історії педагогіки, теорії і практичної методики навчання та учіння літератури у школах, гімназіях і вишах на основі сучасних теоретико-методологічних досягнень літературознавства і педагогіки. Чільне місце в наукових програмах і планах кафедри посідає актуалізація творчого доробку Івана Франка, його педагогічної спадщини. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 19 квітня 2016 р.).

Мета дисертаційної праці – дослідити наукові основи педагогічної концептосфери Івана Франка як багатовимірної системи, виявити її складові, актуалізувати їх задля переосмислення ідей вченого-педагога у сучасній українській школі. Концептосферу визначаємо як сукупність концептів – інноваційних ідей, що мають творчий сенс. У нашому випадку – сукупність стійких авторських ідей І. Франка як складових концептуальної педагогічної системи, сукупність його семантичних маркерів та теоретичних конструктів у сфері дидактики.

Реалізація цієї мети передбачала виконання таких **завдань**:

1. З'ясувати функціональні можливості педагогічних ідей І. Франка у розвитку освіти кінця XIX – початку XX ст. в українському і загальноєвропейському контексті.

2. Визначити джерела Франкового критицизму щодо стану викладання української літератури в Галичині та причини сьогоденішнього тенденційного і необ'єктивного трактування цього питання.

3. Об'єктизувати Франкові спогади і судження про його вчителів і викладачів; редукувати оцінки вченого і публіциста освітніх систем Австро-Угорщини і Росії як протилежних у цивілізаційному плані.

4. Артикулювати погляди І. Франка про роль рідної мови в освітньому процесі в умовах москвофільських, полонофільських, мадярофільських, германофільських впливів.

5. Вивчити основи викладацької стратегії І. Франка, його особистої лекторської практики; дослідити і застосувати Франкові рекомендації про принципи комплектації шкільної програми та підручника з української літератури.

6. Актуалізувати Франкову методологію аналізу художнього твору, представити продуктивні можливості його суджень про шкільну та університетську лектуру.

7. Простежити еволюцію рефлексій Франка-педагога на освітянську проблематику, конкретизації збірного образу українсько-галицького інтелектуала; наголосити на актуальності Франкових ідей «ліберального націоналізму» у шевченкознавстві та розвитку університетської освіти.

8. Виокремити основні дидактичні ідеї у науковій практиці вченого; обґрунтувати продуктивні педагогічні концепти Франка, які залишаються позачасовими.

Об'єкт дослідження – науково-просвітницька діяльність українських діячів у формуванні національної свідомості молоді у другій половині XIX – початку XX ст.

Предметом дисертаційного дослідження стала творча спадщина, наукова й культурна діяльність Івана Франка в галузі освіти.

Концептуальні засади дослідження. Провідна ідея концепції ґрунтується на комплексному розгляді та адаптації до сучасних умов педагогічної концептосфери І. Франка як соціокультурного загальнопедагогічного феномену з його системними складовими: аксіологією, принципами, структурою, змістом, функціями. Дослідження набуває особливої актуальності, оскільки сьогодні об'єктивно посилюється необхідність залучення української середньої і вищої

освіти до європейського освітньо-наукового та культурного простору зі збереженням і вдосконаленням досвіду та пріоритетів національної педагогічної системи. Вивчення зазначеного феномену потребує врахування історії української педагогіки, здобутків провідних дидактів-персоналій в національному історико-педагогічному дискурсі та модерних світових глобалізаційних та інтеграційних процесів розвитку теорії і практики педагогічної освіти. Історія розвитку освіти в Україні в різні історичні періоди, а передовсім саме освітня доктрина І. Франка, що була виключно проєвропейською, демократичною та гуманістичною, а діяльність ученого відбувалась у західноєвропейському цивілізаційному полі, є важливим складником і засобом для модернізації сучасної середньої і вищої освіти, визначальним чинником успішної освітньої політики в умовах євроінтеграції на методологічному, теоретичному, методичному та практичному рівнях.

Дослідження є **інтердисциплінарним**, оскільки інтегрує передусім педагогічний та літературознавчий досвід із багатогранної палітри наукових зацікавлень І. Франка, а також історичні, філософські, психологічні, соціологічні, етнонаціональні та соціально-культурні знання. Провідна ідея та основні положення концепції відображені в загальній та часткових гіпотезах дослідження. В основу дослідження покладено **наукову гіпотезу** про позачасовість та актуальність педагогічної концептосфери І. Франка, змодельовано і виокремлено основні дидактичні ідеї у науковій практиці вченого, проартикульовано продуктивні **педагогічні концепти** І. Франка, які залишаються надчасовими: 1) суб'єктність і здатність мислити самостійно та критично є основним завданням у процесі навчання, зокрема – вивчення літератури; навчання – це динамічний процес, спрямований на формування особистості; 2) учіння літератури повинне базуватись на діалогізмі та спрямовуватись на розвиток творчого потенціалу учнів і студентів, бути особистісно зорієнтованим і компетентісно-діяльним; 3) основою літературної освіти має бути текстоцентризм, презумпція текстуальності; 4) завданням освіти є утвердження національної ідентичності на основі історичного генезису української культури; українська освіта та література має бути між(над)національною за своїм змістом і методологією, але національною за формою і сутністю; 5) Україна історично причетна до цивілізаційних здобутків Західної Європи і Північної Америки; українці як нація мають ті ж фундаментальні основи ментальності, розвивають такі ж основоположні духовні цінності та ідеали; 6) окрім власне професійного навчання, завданням школи є громадянська освіта суспільства, що полягає у вихованні людей, які свідомі своїх прав і попросту зобов'язані для загального національного поступу та успіху бути причетними до політичних та громадських справ; 7) розрізнення націоналізму як прагнення до гетерогенності культури поневоленої нації і гомогенного шовінізму державного імперського народу; 8) окцидентальна ментальність є запорукою збереження національної окремішності України; 9) у центрі Франкової педагогічної аксіосфери – визначальна проблема будь-якого світосприйняття – свобода людини, шлях до демократії як форми життєвої спільноти, що й зумовило його еволюційний шлях до педагогіки прагматизму; 10) університетська ліберальна освіта є

найефективнішим засобом модернізації нації та джерелом залучення до психологічного і ціннісного концепту Європи.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на системному підході до об'єкта дослідження. Тексти І. Франка з педагогічною тематикою та проблематикою проаналізовано в контексті розвитку інших соціальних систем, що мали безпосередній вплив на освіту і навпаки. Методологічною основою є провідні положення теорії пізнання та її основні принципи (історизму, діалектичності, об'єктивності, взаємозумовленості і взаємозв'язку); комплекс традиційних загальнонаукових методів (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення та конкретизація), – передовсім для розроблення структури наукової роботи та обґрунтування її концептуальних засад. У поданій праці передбачено комплексний взаємодоповнювальний поліметодологічний підхід і застосування як літературознавчих, так і власне педагогічних методів дослідження. Зокрема, використано дослідницький потенціал біографічного, історіографічного, описово-аналітичного, порівняльно-історичного (зіставлення соціально-педагогічних явищ і поглядів, виявляючи в них схоже й відмінне), культурно-історичного, психологічного (духовне життя Франка, внутрішня, психологічна сторона його творчості), текстологічного (аналіз та зіставлення інваріантних текстів), структурного (розгляд освітнього процесу на основі системоутворювальних компонентів), рецептивно-естетичного методів (естетика впливу), а також інтерпретаційно-герменевтичні тактики (герменевтична, феноменологічна, компаративістична) як теорію тлумачення текстів. Оскільки предметом педагогічних досліджень стала історія, теорія і практика навчання української літератури на прикладі діяльності І. Франка (функціонування шкіл та університетів і міжособистісні стосунки у них, зміни едукативної практики та закономірностей навчання, соціального і національного виховання, з'ясування дидактичних цілей), тому для цього використано методологію і педагогіки, і її субдисциплін. З емпіричних методів застосовано діагностичний (тестування, цілеспрямоване спостереження за навчальним процесом, анкетування) метод; аналіз навчальних програм і підручників у процесуальному аспекті, метод прогностичного моделювання (написання студентських есе, застосування Франкових моделей викладання літератури), педагогічного експерименту. Теоретичні методи дослідження представлені проблемно-пошуковим, методом критичного аналізу, елементами персоналістичної (Франкове бачення первинності творчої реальності) й антиавторитарної педагогіки (протистояння педагога практиці авторитарного, репресивного виховання). Дослідження передбачає опис, аналіз і розуміння дидактичної теорії і практики І. Франка та, відповідно, відтворення його цілісної педагогічної концептосфери.

Теоретична основа дослідження. Основним джерелом та опорою в дослідженні стали передовсім методологічні і теоретичні розробки та праці з історії української педагогіки і літератури власне І. Франка, а також напрацювання та ідеї таких учених: Б. Андерсон, В. Андрущенко, L. Kołakowski (Л. Колаковський) (теорія, методологія й історія освіти); Х. Ортега-і-Гассет (історія і філософія націоналізму); А. Валіцький (історія ідей); Г. Васянович, З. Гузар, І. Денисюк (педагогічне франкознавство); К. Witzzenbacher (К. Вітценбахер)

(практична методика викладання); Ом. Вишневський, В. Янів (етнопедагогіка); О. Бандура, Н. Волошина, О. Дзеверін, О. Мазуркевич, Є. Пасічник, С. Сірополко, М. Стельмахович, Б. Степанишин, К. Чехович, І. Ющишин (теорія та історія української педагогіки); R. Ingarden (Р. Інгарден) (феноменологія); Д. Гатчінсон, В. Кемінь, В. Niemierko (Б. Немерко), W. Okoń (В. Оконь), Д. Перкінс, А. Pearson (А. Пірсон) (теорія та історія європейської педагогіки); Г.-Г. Гадамер (рефлексивна герменевтика); Д. Д'юї (педагогіка прагматизму); С. Жила (методика міждисциплінарного навчання літератури); О. Куцевол (методологія розвитку креативності педагогів); О. Невмержицька (аксіологія освіти); А. Ситченко (концепції і технології літературного аналізу у школі); Г. Токмань (екзистенційно-діалогічне навчання української літератури); М. Чепіль (національне та естетичне виховання у школі); В. Шуляр (теоретичні та методичні основи уроку літератури) та інших учених.

У науковій роботі враховано теоретико-практичний досвід шкільного та університетського вивчення польської літератури (S. Bortnowski (С. Бортновський), С. Kupisiewicz (Ч. Купісевич), Н. Kurczab (Г. Курчаб), Т. Lewowiecki (Т. Левовецький), М. Nagajowa (М. Нагайова), К. Ożóg (К. Ожог), J. Rólturzycki (Й. Пултужицький), J. Sławiński (Й. Славінський), А. Wątorski (А. Вонторський), М. Węglińska (М. Венгліньська), Ł. Wróbel (Л. Врубель), К. Żegnałek (К. Жегналек) та ін.). Оскільки дослідження є міждисциплінарним й інтегрує передусім педагогічний та літературознавчий досвід І. Франка, а також і його історичні, філософські, психологічні, соціологічні, етнонаціональні та соціально-культурні знання, незамінними стали розвідки практичних франкознавців, теоретиків та істориків української літератури: Ю. Барабаш (шевченко- і гоголезнавство), Л. Білецький, М. Возняк, М. Гнатюк, М. Наєнко (проблеми теорії літератури у студіях І. Франка), М. Гольберг, Р. Горак, Я. Гнатів, О. Назарук (історіографія франкознавства), Р. Голод, Г. Грабович, Р. Гром'як (теорія франкознавства), Т. Гундорова, В. Дорошенко, М. Ільницький, Л. Каневська, Г. Ключек, І. Набитович, М. Нечиталюк, Л. Скупейко, Є. Пшеничний, Г. Сабат (сучасні проблеми методичного освоєння спадщини І. Франка), В. Корнійчук, Л. Сенік (методика вивчення поезії І. Франка), О. Куца, М. Легкий (наратологія), Л. Луців, Н. Markiewicz (Г. Маркевич) (європейський позитивізм), Я. Мельник (проблеми наукової біографії Франка), Т. Пастух (генологія Франкових текстів), А. Скоць, Б. Тихолоз, Н. Тихолоз, Р. Чопик (Франкові принципи аналізу тексту), Д. Уліцька (феноменологічна герменевтика), Б. Якимович (видавнича діяльність І. Франка), Я. Грицак, Л. Тимошенко (історики-франкознавці)) та інших дослідників.

Джерельна база дослідження. Першою й основною групою у комплексі джерел дисертаційного дослідження є праці Івана Франка з історії української і зарубіжної педагогіки, його методологічні, теоретичні і практичні розробки в галузі освіти, представлені у творчій, науковій і культурній спадщині мислителя. Особливу увагу приділено аналізу праць класика, які були вилучені із історії української педагогіки, купюровані або ж тенденційно потрактовані. Фундаментальне значення для системного дослідження педагогічної проблематики у спадщині класика мало академічне коментоване довидання Франкового 50-томовика (Т. 51–54), видання «Покажчик купюр: (до Зібрання творів Івана

Франка у п'ятдесяти томах)» та започаткована «Франківська енциклопедія» у семи томах. Фактологічний матеріал дисертаційної роботи базується також на документах Центрального державного історичного архіву України у Львові (НТШ у Львові. Ф. 309), матеріалах Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (Архів Ф. Франка. Ф. 3), Центрального державного історичного архіву України у Києві (Ф. 2052. М. Сумцов); на епістолярній спадщині І. Франка, на маловідомих фактах журналістської і редакторської діяльності Франка у сфері освіти. Другу групу джерел представляють різнопрофільні вітчизняні і зарубіжні історико-педагогічні, літературознавчі, історичні, філософські, етнопсихологічні та інші праці, присвячені загальним питанням розвитку суспільства, педагогічної науки і франкознавства зокрема. Різновидові і різножанрові (монографії, статті, матеріали конференцій, довідникові видання наукового, навчально-методичного, художнього, публіцистичного, мемуарного штибу) автентичні сучасні матеріали та дидактичні джерела досліджуваної доби; напрацювання та ідеї українських і зарубіжних теоретиків, методологів й істориків освіти.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів полягають у тому, що в дисертаційному дослідженні *вперше*:

- створено наукову схему періодизації та рецепції педагогічної концептосфери І. Франка, найбільш повно систематизовано позапрограмні форми і методи його дидактичної діяльності;

- проаналізовано педагогічну прозу митця крізь призму дискурсивності та соціологізму, стверджено прагнення розвивати критичне мислення у шкільному соціумі, критичне сприйняття, творчість як переосмислення канонів і шаблонів, опонування консерватизмові гімназійної та університетської освіти;

- з'ясовано функційні можливості методичних концептів І. Франка, системно проаналізовано практичні навчальні парадигми вченого, суттю яких є стале заперечення інформаційно-репродуктивного навчання, відмова від вивчення белетристики без урахування специфіки літератури як універсального виду мистецтва;

- найбільш повно досліджено лекторську майстерність І. Франка;

- актуалізовано тенденції взаємовпливів освіти і громадянського суспільства, засвідчено Франкові інтенції антитоталітарного світосприйняття, його прагнення до розвитку креативного і творчого мислення у шкільному соціумі;

- продемонстровано, що в Франкових текстах відображено реалії розвитку української громадськості Галичини, головною проблемою якої був процес дифузії національної інтелігенції, передусім педагогічної;

- системно переосмислено роль і місце мислителя в історії розвитку освіти в Україні і Європі та спростовано усталений міф про його соціалістичну (космополітичну, інтернаціоналістську) ідентичність;

- наголошено Франкове європейське позиціонування української галицької школи та доведено, що засадничою та концептуальною в системі його поглядів на програми викладання української літератури у середній і вищій школі було цілеспрямоване використання наукової схеми української історії М. Грушевського, що заперечила російську шовіністичну історіографічну концепцію;

– доведено, що уже у ХХ ст. Франко найбільше уваги надав дослідженню цивілізаційного розламу між Російською імперією і збірним образом ліберальної Європи як втіленням ідей німецької класичної філософії, французького та англійського парламентаризму, гуманістичних і соціалістичних поглядів, прагнучи прищепити українцям окцидентальну ідентичність, а головним інструментом і засобом передовсім вважав університетську освіту;

– в педагогічному ракурсі проаналізовано Франкове несприйняття світоглядної доктрини Л. Толстого з її потугами месіанізму та протиставлення Сходу і Заходу.

Удосконалено і систематизовано в дисертаційному тексті вивчення шевченкознавчої спадщини І. Франка, продемонстровано її важливість для сучасної школи; *розвинуто* тезу про те, що Франкові імпував західний ліберальний тип автономного навчального закладу із присутніми академічними свободами.

Подальшого розвитку набуло дослідження Франкової методології підручникотворення, де він виявив себе прихильником авторських синтез письменства, створених за принципами аллогенетичного детермінізму; вивчення функційних можливостей методичних концептів І. Франка;

До наукового обігу введено та вперше проаналізовано десятки праць класика, які були вилучені із історії української педагогіки, купюровані або ж тенденційно потрактовані; значний масив джерел з епістолярної спадщини І. Франка та його сучасників, матеріали досліджень українських і зарубіжних науковців.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення здобутих результатів дослідження підтверджене застосуванням теоретично-методологічних положень, фактичного матеріалу, висновків й узагальнень, систематизованої фахової літератури для практичного науково-методичного супроводу професійної підготовки вчителів-словесників, зокрема під час викладання навчальних дисциплін «Методика викладання української літератури у середній школі» для студентів спеціальності «Українська мова і література» освітнього ступеня «бакалавр» і «Методика викладання української літератури у вищій школі» для студентів спеціальності «Українська мова і література» освітнього ступеня «магістр». Основою наукової роботи є уже впроваджені у навчально-виховний процес та апробовані впродовж десятиліть авторські оригінальні ідеї та напрацювання, які відображено у матеріалах навчальних і навчально-методичних посібників, які використовують у викладацькій роботі. На основі наукової роботи підготовлено спецкурс «Іван Франко і методика викладання української літератури», який апробовано в навчальній та науково-дослідницькій роботі студентів спеціальності «Українська мова і література», «Фольклористика», «Польська (чеська, сербська) мова та література», «Перська (арабська, японська) мова та література» (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр», «спеціаліст», «магістр»).

Матеріали дослідження можуть бути застосовані під час написання історії української педагогіки, історії української літератури, монографічних розвідок про І. Франка, підручників та посібників з методики викладання різноманітних окремих дисциплін у вищій і середній школі, під час розробки і читання

спеціальних і нормативних курсів для студентів педагогічних відділень, підготовки дисертацій, магістерських та дипломних робіт, методичних рекомендацій тощо. Результати виконаної роботи можна використовувати в інших методиках, передусім для викладання культурологічних дисциплін, зарубіжної літератури, української мови.

Упровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес і практику роботи Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 217-н від 25.04.2018), Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського (довідка № 01-12/21/501 від 10.05.2018), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1986-Р від 02.05.2018), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 013/194 від 26.04.2018), Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 67-01-113 від 20.06.2018), Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 2426/01-60/02 від 10.07.2018), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 864 від 11.09.2018).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати проведеного дослідження були предметом обговорень у виступах на наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях, викладено в доповідях на численних наукових зібраннях:

міжнародних, проведених в Україні: «Українська філологія: Історія і перспективи» (Львів, 1994), «Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин» (Львів, 1998), «Іван Франко: дух, наука, думка, воля» (Львів, 2006), «Українська філологія: школи, постаті, проблеми. До 160-річчя заснування кафедри української словесності у Львівському університеті» (Львів, 2008);

міжнародних, проведених за кордоном: «Studia Ingardeniana. Interpretacja tekstu literackiego» (Польща, Люблін, 2010), «Тарас Шевченко – апостол українського народу» (Румунія, Сату Маре, 2012), «Bohater literacki – oczekiwania czytelnicze i tekstowe realizacje» («Літературний герой – очікування читача і реалізації в текстах») (Польща, Ряшів, 2015);

всеукраїнських: «Гуманітарна освіта в Україні: проблема оцінювання навчальних досягнень учнів» (Львів, 2002), «Маркіян Шашкевич та епоха Івана Франка» (Острог, 2011), «VIVAT ACADEMIA» «Українська філологія – історія, теорія, методологія» (Львів, 2011), «Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стратегії дослідження» (Київ, 2016), «Актуальні тенденції сучасного гуманітарного дискурсу – 2018» (Дрогобич, 2018);

регіональних: «Іван Франко та Андрей Шептицький» (Трускавець, 2006), «Semper tiro» – «Semper magister» (Львів, 2006), «Іван Франко у пленері» (Ворохта, 2007), «Наукова та художня спадщина Івана Франка – сучасній Україні» (Львів, 2008), «Іван Франко і культура Поділля» (Кам'янець-Подільський, 2009).

Апробовано на науково-методологічних та методичних семінарах і конференціях: Міждисциплінарному науково-методологічному семінарі «Іван Франко у ХХІ сторіччі» (2006–2009), на щорічних наукових франківських конференціях (Львів, 1999–2017), щорічних звітних наукових конференціях

Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2004–2017), на щомісячних наукових семінарах Інституту франкознавства ЛНУ імені І. Франка та Інституту Івана Франка НАН України «Перехресні стежки» (2005–2017); на методичних семінарах вчителів та викладачів української мови та літератури у Львівському техніко-економічному коледжі університету «Львівська політехніка» (Львів, 2011–2013); на районних конференціях та зібраннях районних методкабінетів учителів української мови та літератури Львівської області (2004–2014). Під час рецензування навчальних посібників і підручників (рецензія на навчальний посібник «Дитяча література: Методичні рекомендації до практичних занять. Модуль 1» для студентів ОКР «Бакалавр» спеціальності «Початкова освіта». Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (2010 р.); Рецензія на навчальний посібник «Література для дітей дошкільного віку. Тексти лекцій» для студентів ОКР «Бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта». Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (2010 р.); в експертних висновках на електронну версію оригінал-макета підручника «Українська література». Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів (Київ, 2015); у процесі керування написанням дипломних і магістерських робіт з університетської навчальної дисципліни «Методика викладання української літератури в середній школі» та «Методика викладання української літератури у вищій школі».

Публікації. Основні положення дослідження відображено у 72 одноосібних публікаціях, серед яких: 3 монографії, 2 навчальних посібники для студентів закладів вищої освіти, 1 навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів (2 видання); 23 статті у наукових фахових виданнях (11 – у зарубіжних фахових виданнях; 24 статті апробаційного характеру у зарубіжних і вітчизняних збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій, конгресів, симпозіумів, педагогічно-методичних читань, електронних періодичних видань; 22 публікації додатково висвітлюють наукові результати дисертації.

Матеріали кандидатської дисертації «Літературна і наукова спадщина Омеляна Огоновського» (спеціальність 10.01.03 – історія української літератури), захищеної в 1995 році, в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура й обсяг дисертації. Наукова робота складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (764 найменування, із них – 41 іноземними мовами), 4 додатків. Загальний обсяг дисертації – 555 сторінок, основний текст викладено на 414 сторінках рукопису.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* означено тему та обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, доцільність її наукової розробки. Визначено об'єкт, предмет, мету і завдання; викладено концепцію, категоріально-поняттєвий апарат і методологічні засади, розкрито наукову новизну й практичне значення дисертаційної роботи, подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію та впровадження

результатів наукового пошуку, представлено публікації за темою дисертації, окреслено структуру й обсяг наукової роботи.

У *першому розділі* – **«Методологічні основи історико-педагогічного дискурсу Івана Франка: формування і рецепція»** – проаналізовано та систематизовано історіографію педагогічних текстів і висловлювань українського вченого, формування та розвиток його дидактичних концепцій, роль і місце педагогічного дискурсу у загальній інтелектуальній спадщині, у діяхронії визначено основні методологічні напрямні освітньої парадигми дидакта. Стверджено, що історичний досвід національної педагогіки, зокрема погляди І. Франка на методику викладання української літератури, є позачасовими, адже мислитель сформувався та творив у «західних» цивілізаційних обставинах та уникнув ідеологічних «схематів», характерних для багатьох діячів материкової України. Доводимо, що нинішній стан вивчення доробку і рецепції Франка-педагога є незадовільним, бо і сьогодні головно сприймається тенденційно, крізь призму «радянської» педагогіки, тому необхідне наукове осмислення його прози, літературної критики та публіцистики, художніх текстів, у яких порушено проблеми навчання та взаємостосунків учня і вчителя, мемуарів, рецензій і відгуків про дидактику літератури.

У розділі показано, що системотвірною для вивчення доробку І. Франка (також і педагогічного) стала діяльність М. Возняка у час міжвоєнного двадцятиріччя, під час нацистської та комуністичної окупації. Емпіричний етап дослідження і систематизації текстів та епістолярію Франка, публікаторська і реноваторська діяльність Возняка створили ґрунт для масштабного освоєння як педагогічної, так й іншої наукової спадщини Івана Франка під час підготовки і відзначення його ювілею 1956-го року. Програмний та узагальнювальний погляд на різні періоди франкознавства як окремої галузі української гуманітаристики представлено у публікаціях І. Денисюка. Фундаментального значення для сучасного франкознавчого процесу загалом і для системного дослідження педагогічної проблематики у спадщині класика зокрема набуло академічне коментоване довидання Франкового 50-томовика: «Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах», публікація видання «Покажчик купюр: (до Зібрання творів Івана Франка у п'ятдесяти томах)», що його здійснили науковці Інституту Івана Франка НАН України. Історичним і сучасним центром франкознавства безперечно є «мала батьківщина» І. Франка – Дрогобич. Науковці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка передусім у дидактичному, навчально-методичному сегменті франкознавства створили потужну наукову школу, яку представляють декілька оригінальних осередків.

Доведено, що у франкознавчому педагогічному дискурсі все ще присутній ідеологічний чинник: художня і педагогічно-публіцистична творчість, особливо раннього періоду, з її радикалізмом, критичністю та революційністю, спонукає до такого відчитання Франка. Однак категорично вадливим є ігнорування національного і суспільного контексту, у якому формувався та працював мислитель, обмеження сфери його критицизму лишень і тільки до галицької простороні, відкидання загальноукраїнського та європейського контекстів, що призводить до усталення догматичних шаблонів радянської доби, продовження

«більшовизації» спадщини митця і науковця у масовій свідомості. Однією із причин і «методів» такого ідеологічного збіднення доробку мислителя названо ігнорування діяхронічного погляду на всю діяльність Франка, комплексного дослідження його доробку «у розвитку», в системній єдності.

Для розв'язання цього питання у дисертації систематизовано педагогічне франкознавство. *Першим* періодом визначено прижиттєві розвідки, рецензії, огляди освітньої діяльності класика, на деякі з яких прореагував ще сам І. Франко. Розпочались вони від розділу в «Історії літератури руської» Ом. Огоновського, були продовжені працями С. Єфремова, І. Ющишина, Г. Войташевського, М. Возняка про Франка-педагога. Дискусійними є два ракурси сприйняття робіт цих франкознавців, у публікаціях яких багато цінного фактажу про етапи й особливості шкільної, гімназійної та університетської освіти Франка, лектуру у «тривіальній» і «нормальній» школі, впливи вчителів і викладачів, освітні та політичні пріоритети. По-перше, це джерела Франкового максималізму (так званого «цвинтарництва») в ранніх оцінках австрійської освітньої системи; по-друге, автобіографізм белетристики про школу.

Другий період представляє франкознавство міжвоєнного двадцятиліття із його поділом на дві основні магістралі в окупованих Росією і Польщею частинах України та відповідними оцінками дидактичних елементів спадщини мислителя. Визначено і проаналізовано дві домінантні лінії доби «Розстріляного відродження»: 1) соціологічну, яка набула невдовзі форми вульгарно соціологічної (В. Коряк); 2) формальну, або ж наукову (учні філологічної школи В. Перетца – М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович, а також М. Євшан). Важливою для рецепції Франкових ідей у педагогічній сфері упродовж міжвоєнного періоду у Галичині стала широка дискусія між літературознавцями і педагогами різних мистецьких та ідеологічних груп про можливість так званого «культу Франка» у школі (О. Назарук, К. Чехович, О. Мох, М. Рудницький, Б.-І. Антонич, Г. Костельник та ін.).

Третій період – це дослідження педагогічних ідей Франка в 1950–1980-х рр., активізованих особливо до 100-го ювілею письменника, коли утворилися два антагоністичні центри: радянський та діаспорний. Кращими зразками підцензурних методичних розвідок про Франка-педагога названо праці О. Мазуркевича, В. Смаля, О. Дзевєріна, Б. Степанишина, І. Денисюка, З. Гузара та ін. Діаспорне літературознавство в рамках функціонування кількох незалежних наукових інституцій (НТШ, УВУ у Мюнхені, УВАН, Фундації ім. Шевченка та ін.) масштабно відзначило 100-і роковини письменника та видало десятки праць про нього, що мають неперехідне значення до сьогодні. З-поміж багатьох досліджень відзначено роботи таких авторів, як С. Сірополко, В. Дорошенко, Л. Луців, Є. Маланюк, В. Янів, Л. Рудницький, Ю. Шевельов та ін.

Четвертий період – це поліфонічні франкознавчі студії часів незалежності України, коли виникла можливість синтетичного вивчення Франкового педагогічно-літературознавчого дискурсу та оформились два основні франкознавчі центри (львівський і дрогобицький), утворено Інститути Франкознавства у Львівському та Дрогобицькому університетах. Об'єднавчою і генераційною окреслено діяльність І. Денисюка, який програмував поліфонічне франкознавство,

залишив шерог розвідок про освітній «життєпис» класика й автобіографізм його художніх текстів про школу, проблеми міжнаціональних стосунків і шкільну лектуру, методику викладання української літератури та аксіологічні дилеми в публіцистичних і педагогічних творах І. Франка. Етапним також і для розвитку педагогічного франкознавства стало проведення у Львівському національному університеті імені Івана Франка 1996 р. Міжнародної наукової конференції «Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин» та у 1998 р. Міжнародної наукової конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми» з нагоди 150-річчя заснування першої кафедри української словесності; Міжнародного наукового конгресу до 150-річчя від дня народження патрона університету 2006 р. Універсальним епіцентром франкознавства часу незалежності України став Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, де створено потужну наукову школу з дослідження історії і теорії педагогіки, яку представляють декілька оригінальних осередків: Інститут Франкознавства, кафедра теорії та історії літератури, кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти. Збірники наукових праць «Франкознавчі студії» (2001–2016), книги матеріалів циклу Міжнародних наукових конференцій «Нагуєвицькі читання», регулярні фахові збірники праць із серії «Людинознавчі студії» мають важливе фактологічне і методологічне значення, в університеті сформовано самобутню наукову школу «Історія, теорія і практика української освіти і виховання», у рамках якої чимало розвідок спрямовані на вивчення педагогічної спадщини І. Франка.

У розділі критично показано, що чимало публікацій 90-х рр. ХХ ст. про педагогічні погляди мислителя все ще інертні, зі значними фактологічними та смисловими помилками; у навчальному процесі середньої і вищої школи наявні і в ХХІ ст. анахронічні за методологією і фактажем педагогічні «біографії» І. Франка, базовані на безкритичній компіляції праць радянських науковців 3-го періоду педагогічного франкознавства. Доводимо, що педагогічну парадигму Франка треба розглядати тільки діахронно, бо переважна більшість його рефлексій на освітні проблеми позначена позитивістською філософією людини і суспільства, однак загалом у вченого концепція людини, погляди на дійсність, аксіологічні цілі і методи освіти еволюціонували поступово – від «романтизму» до «модернізму», від «природовідповідності Песталоцці» до «педагогіки прагматизму Джона Д'юї».

У дисертаційній роботі проаналізовано «позакурікулярний», «позапрограмний» доробок: мислитель активно ангажувався в освітній процес через участь в українських і загальноєвропейських проектах та дискусіях про актуальні проблеми навчання і виховання молоді. Франкову освітню парадигму дефініювано виключно проєвропейською, демократичною та гуманістичною, яка опиралася на передові філантропічні концепції Жана Жака Руссо, Йоганеса Бернгарда Базедова, Йогана Гайнріха Песталоцці, Йогана Ігнаца Фельбінгера, Христіана Готтільфа Зальцмана та інших знаних представників цієї педагогічної течії ХVIII–ХІХ ст. Філософські основи саме педагогічної системи Франка передають передусім позитивістська та утилітарна течії, що тривали і розвивались упродовж всього ХІХ ст. Як і в літературознавстві, у педагогічній царині

мислитель розвивав погляди Огюста Конта, Джона Стюарта Мілля, Герберта Спенсера та ін. Критикуючи класичну школу, Франко наголошував на потребі підготовки учня до життєвої діяльності, стверджував так зване навчання наукове, корисне для майбутньої самореалізації молодого людини. Освіта має підготувати до виконання неунікних суспільних і національно-політичних обов'язків, тому Франко-педагог проектував таку школу і такого шкільного вчителя, які зуміли б виховати в поколіннях українців національний патріотизм та прагнення до єдності.

Європейська належність і сутність Франка-вченого, Франка-педагога не викликає сумнівів, адже визначальною у його світогляді була центральна проблема будь-якого світосприйняття – свобода людини, шлях до демократії як форми життєвої спільноти, що ціхувало також і його еволюційний шлях до педагогіки прагматизму. Франкова пізня концепція людини не містить детермінізму буття особистості, не визнає індивідуума об'єктом і жертвою обставин: за нею залишається право оцінювання дійсності і вибору, зумовленого відповідальністю за реалізований чи нездійснений вчинок. Для Франка, як і для прагматистів не існує абсолютної і незмінної правди, немає «правильних» знань: навчання і пізнання – це лише динамічний шерег процесів, спрямований на формування особистості. Тобто, зрілий Франко сповідував основні постулати прагматизму як теорії пізнання, яка передбачала, що справжність і функціональна вартість знань залежить від обставин і місця, особи і часу. Прагматизм приваблював Франка також і світським демократичним індивідуалізмом, і різкою критикою традиційної освіти. Український педагог постійно реалізовував у своїй практиці головне гасло прагматистів про те, що навчання має бути повсякденним і неперервним, освіта є реальним досвідом, натомість школа й університет – місцями, де триває підготовка до майбутнього життя.

У *другому розділі* – **«Аксіологічні виміри педагогічної думки Івана Франка»** – обґрунтовано, що вчений передовсім не сприймав у тодішній освіті консервативний, репродуктивний спосіб навчання, який полягав у механічному, бездумному заучуванні та звітуванні про певну кількість інформації. «Цвинтарництво» як ознака світогляду раннього Франка відбилась у його стилі цілком вірогідно внаслідок праці над перекладом книги Н. Пом'яловського «Зимовий вечір у бурсі». У Франка об'єктом художнього зображення є виняткові факти наруги у школі, критика рівня навчання, психологічні чинники. Тенденційна соціологізація ранніх оповідань про школу була зумовлена світоглядом та політичними поглядами митця кінця 70 – середини 80-х рр. У белетристиці різних періодів творчості спостерігаємо чітку тенденцію від високого рівня критицизму і гіперболізації вад освітньої системи в ранніх текстах про австро-угорську школу загалом у 1870–1880-х, до зниження напруги та менш інтенсивної негативної типізації особливостей освіти та ролі окремих педагогів у становленні його особистості та навчання в різних інституціях у 1890–1900-х рр.

Основним уроком Франка-педагога для сучасного українського освітнього простору визначено стале прагнення ученого пропагувати і розвивати критичне сприйняття у шкільному соціумі, творчість як переосмислення канонів і

шаблонів. Ці Франкові постулати є абсолютно актуальними і європейськими за своєю цивілізаційною наповненістю, торують шлях до розвиненого світу. Франко як історик української літератури водночас був й істориком національної освіти, адже так чи так у всіх своїх історико-літературних працях стверджував тяглість українського письменства, його нерозривний зв'язок із розвитком шкільництва, що мало визначальне значення для національного поступу. Різке пониження кваліфікаційної майстерності та моральності викладацького складу безпосередніх Франкових вчителів зумовила політика невиправданої однобічної та дискримінаційної щодо українців і євреїв Галичини форсованої полонізації освіти в 1870–1890-х рр., звільнення або ж переведення до інших навчальних закладів класичних німецьких, чеських, австрійських педагогів, які не підтримували насадженого агресивного польського патріотизму. Франко намагався співпрацювати із різнонаціональними і різномовними культурними осередками, але передусім розвивав свою українську. Звідти – суворе критичне сприйняття і праця на розвиток саме української освіти, критика своїх педагогів.

Між тим, актуалізація педагогічних поглядів Франка все ще залишається дуже однобічною і тенденційною. Невиправданим є використання образу «прогресивного» Франка, протиставлення його «реакційним» діячам головно з народовської партії, надмірне наголошування на антиклерикальних висловлюваннях письменника. Зумовлено це тим фактом, що догматизоване радянське літературознавство та педагогіка витворили стійкі концепти Франка-революціонера-демократа, Франка-соціаліста, борця за соціальну і національну справедливість поневоленого українського народу в умовах імперіалістичної Австрії й «панської» Польщі, популяризатора російської літератури в Галичині та нещадного критика західних імперіалістичних ідей і католицизму як інструменту їхньої експансії. У розділі показано, що судження письменника щодо автобіографізму його творів із шкільною тематикою переконливі та не дають підстав ототожнювати та буквалізувати художні типи й характери: потрібно позбутись інерції «радянського» прочитання творів класика української літератури та акцептувати власну Франкову думку про більш психологічне та літературне, а не історично-соціальне значення цих текстів.

Спадщина Франка-історика української педагогіки – приклад для нашої сучасної педагогічної спільноти, як треба боротися за свої права і свободи. У працях Франка підкреслено прагнення до побудови саме демократичної конфігурації правового статусу учителя, що давало би змогу творчої самореалізації, незалежності та права на критичне осмислення як літератури, так і суспільно-політичного життя. Франкові інтенції засвідчують його антитоталітарне світосприйняття, постійне прагнення до розвитку творчого мислення у шкільному соціумі, що можливе лише за умови, що за вчителем не будуть надмірно «надzorувати» і він буде захищеним у соціальному та правовому плані. Франко-педагог і Франко-політик реально усвідомлював, що критичний плюралістичний погляд учителя та учня на світ, який руйнує і заперечує «правильну відповідь», «правильні» інтерпретації літературного тексту, регламентований спосіб навчання, комунікації у школі, по-справжньому руйнує системні наративи державного чи будь-якого іншого авторитаризму. Це яскраво

свідчить про Франкову ментальну та ціннісну належність до демократичного освітнього укладу і західного, європейського гуманітарного простору загалом, а приклад його наукової та громадянської поведінки є надзвичайно позитивним для нашого пострадянського посттоталітарного суспільства. «Горожанська організаційна діяльність», що направлена у свої «національні ворота» – це Франкова формула політичних змагань, спрямованих на здобуття суб'єктності Україною у міжнаціональних процесах, а також і робота над реформуванням системи української освіти, що дасть змогу сформувати активне, здатне мислити самостійно і суб'єктно суспільство.

У розділі показано, що педагог покладав особливу відповідальність на творців шкільних програм і підручників, учителів, як утілювачів концепцій, у них закладених, за зміст і форму навчання. Стверджував, що заідеологізований, однобічний підбір творів звужує не тільки репрезентативність постаті письменника, але й виховні та дидактичні стратегії. Зрілий Франко не сприймав детерміністичну концепцію людини у суспільстві, бо вважав, що долю людини не визначає виключно провидіння, збіг обставин, навіть суспільні чи національні умови життя, хоча не вважав людину також й абсолютно вільною щодо свого оточення. Цю проблемну ситуацію життєвої філософії Франка відчитано так: позиція людини визначається її здатністю до оцінювання тих чи тих особистих чи суспільних явищ та норм, здатністю зробити вибір. Можливість оцінювати та робити вибір є головною ознакою інтелектуала, особи мислячої. Франко «модернізував» українську суспільність і через свою літературну та публіцистичну діяльність, і через педагогічно-журналістську працю, можливість якої стала результатом його популярності як белетриста. У текстах митця виокремлено збірний образ тодішнього галицького інтелектуала, Франкового сучасника-інтелігента; вказано на автотематизм, «самомалювання», що й творило «культурний автобіографізм» (Т. Гундорова) епохи. В основі Франкових творів – пряма авторська реакція-інтерпретація суспільних, педагогічних, мистецьких, літературно-наукових проблем, у які митець активно ангажувався.

У Франкових текстах відображено реалії розвитку українського громадянства Галичини, чимала частина якої доволі часто вибирала пропольську (прогерманську, промосковську) орієнтацію, ослаблюючи, обезкровлюючи можливості модернізації свого народу. Головну роль у такому поступі відігравала національна школа, освіта рідною мовою, що в умовах конституційної монархії було можливим. У роботі доведено, що предметом Франкових суміжних, межових публіцистично-педагогічних текстів відповідно до законів жанру стала вільна, авторська реакція-інтерпретація суспільних, педагогічних, мистецьких, літературно-наукових проблем свого часу. Безпосередньо інспірувало Франка українське консервативне, клерикальне, регіонально замкнуте у Галичині тодішнє суспільство з його своєрідним дилетантизмом та агресивністю. Консервативна «шкільна естетика» стала об'єктом критики Франка не випадково, адже у світлі позитивістської філософії «праці над основами», «органічної роботи», «теорії малих справ» роль освітянських інституцій була визначальною.

У розділі спростовано артикульований міф про визначальну соціалістичну (космополітичну, інтернаціоналістську) ідентичність мислителя: таке трактування

є анахронічним та виразно однобічним. Приклад його діяльності, історичне значення його «біографії» і його «спільноти» активно впливає на формування світоглядної позиції сучасної України, майже половина якої все ще ідентифікує себе із міфічною «східнослов'янською» спільнотою, відмежовуючись від європейської історії. І. Франко багато писав чужими мовами, однак стосовно потреби і можливості здобування освіти рідною мовою, особливо початкового і середнього рівня, був однозначно категоричним. Учений рішуче протистояв спробам заміни української наукової мови російською, польською чи німецькою як «більш поширеними», «доступними», що, буцімто, краще служитиме «загальному прогресові». Стрижневі тези нашого мислителя беззаперечно знайшли розвиток у подальшому європейському національному розвитку, багатоманітності та індивідуалізмі західної культури. Франко чітко бачив небезпеки «вавілонщини» (Г. Гадамер), завжди захищав рідну мову і літературу, сам досконало володів багатьма мовними інструментами, пишучи не тільки наукові, але й художні тексти чужими мовами. Однак у його науковій і мистецькій практиці не виникало почуття «втрати мовної батьківщини» через втрату навичок комунікативного мовлення, через відчуженість від споконвічного, від звичаїв, традицій, рідного і знайомого світу.

Особливо актуальним визначено Франковий системний аналіз ментальних рис російської суспільності, схильності великої частини російської людності до авторитаризму і деспотії у її різних формах, що знайшло вираження в мовчазному потуранні багатовікової денаціоналізації тимчасово завойованого українського народу самодержавними інституціями. Франко, фахово критикуючи вади європейської освітньої системи, передусім стосовно навчання українців, показував неспівмірність реалій власне самої можливості набути освіти рідною мовою. Продемонстровано, що письменник у багатьох публікаціях порушував питання відповідальності російської ліберально-демократичної інтелігенції (тобто – націоналістичної) за українсько-російські міжнаціональні взаємини. Про (без)відповідальність шовіністичної російської «еліти» (фактично – нацистської), бюрократії і чиновництва Франко писав без ілюзій та однозначно. Цід історії засвідчив, що ліберальна російська інтелігенція завжди була в абсолютній меншості, а більшість московитян стають шовіністами, коли йдеться про українське питання. У працях Франка з історії української педагогіки засвідчено абсолютно різний цивілізаційний стан розвитку суспільства двох імперій, різні соціально-економічні устрої, різні культури, релігії та політичні цілі.

У роботі стверджено, що Франкова боротьба за українське шкільництво в Галичині головно полягала в модернізації національної освіти, у протистоянні консервативним клерикально-селянським проявам застарілої педагогіки (фізичні покарання, анахронічна методологія навчання, допотопні програми, підручники, загальноосвітній рівень учительства і т. і.) та з дискримінацією прав свого народу в змаганнях з польським у сфері освіти. На прикладі праць Франка 1890 та 1900-х рр. про проблеми освіти та шкільництва цього періоду доведено, що провідною темою стало винародовлення, денаціоналізація українців через жорстко контрольовану шкільну систему Росії, що не давала жодного шансу на національну освіту та виховання. Франко як про сучасну російську інформаційну

війну писав про основні прийоми та жупели, якими оперувала й оперує московська пропаганда: полонізація й окатоличення (латинізація). Визначив основні методи гібридного впливу, гібридної війни в російському арсеналі, що є незмінними уже багато років: під «шільдами» слов'янського братерства (захисту державної російської «істинної» віри, «рускоговорящих») відбувається невинна уже впродовж віків політика агресії та поневолення сусідніх народів, антиєвропейська та антидемократична експансія тоталітаризму.

Стверджено, що Франко сповідував європейські морально-етичні правила міжнародного буття та обстоював право українців на об'єктивну і виняткову легітимність нашої нації, що передбачало елементарні норми політичної моральності. Цього не завжди дотримувались наші історичні «співмешканці» в австрійській державі, які вважалися так званими «історичними націями» (тобто, мали «живі державні традиції», сформовані «вищі класи», унормовану літературну мову та розвинуту модерну культуру), і зовсім несприятливою була агресивна та репресивна політика «примушення» до гомогенізації культури та освіти російського абсолютизму. Доведено, що Франко став творцем української уніфікованої вищої культури, що традиційно формується і передається майбутнім поколінням через національні освітні інституції, активно розвивав соборну українофільську концепцію побудови модерного суспільства, наполегливо працював як науковець і митець над створенням спільної загальноукраїнської «мовної батьківщини». Своїми працями з освітянською проблематикою І. Франко усталив морально-етичну шкалу поцінування москвофільського руху в Україні як інструменту політичної і культурної експансії. Аналіз доробку Франка-педагога та результати дослідження засвідчили, що його виразно європейські цивілізаційні ідеї, спрямовані на розвиток і самоорганізацію громадянського українського суспільства, зокрема у сфері освітньої політики, сьогодні все ще актуальні.

У *третьому розділі* – **«Практичні Франкові освітні парадигми: підручникотворення, канон лектури, риторична компетентність педагога»** – з'ясовано, що педагог повною мірою використовував можливості легітимної і демократичної процедури Австро-Угорської імперії. Головно його діяльність в освітній сфері (особливо з середини 90-х рр. XIX ст.) відбувалась у лавах так званих легітимістів, що переважали в українській політиці загалом та шкільництві зокрема до початку 1-ї світової війни. Франко чітко бачив і розрізняв можливості для вестернізації-модернізації українських громад, розділених в обох імперіях.

Встановлено, що основною хибою у вивченні тексту художнього твору Франко вважав вимогу до учня беззастережно прийняти усталену готову думку, оцінку: йдеться про найвищу суб'єктивність сприйняття тексту у кожного реципієнта, адже це специфіка літератури як виду мистецтва. Франкові оцінки підручників і праць для навчання української мови і літератури у школах та в університеті демонструють поступову еволюцію до текстоцентризму у навчанні; критику застарілої методології опанування матеріалу та форми його запису. У випадку синтез історій літератури предметом Франкової критики була біо-бібліографічна словникова традиція, жанрово-генологічна комплектація літературного фактажу і традиційна ієрархія іменних авторських гасел.

Франко-педагог активно заперечував так звану фетишизацію підручників, які мають бути лише додатком, засобом, підручним матеріалом, і вважав, що в літературній освіті основою й першоджерелом завжди буде текст та індивідуальна інтерпретація реципієнта. Підручник з літератури, на думку вченого, має стимулювати пізнавальну діяльність учнів. Тобто, не тільки і не стільки інформувати, як спонукати до самостійного аналізу текстів, забезпечувати можливість різноманітного застосування навчального посібника на уроці. Підсумовуючи систему педагогічних концептів І. Франка у галузі підручникотворення, сформульовано основні критерії, що і сьогодні визначають оригінальність та професійну цінність шкільного підручника: а) методологія представлення історико-літературного процесу й окремих літературних текстів; б) у який спосіб і наскільки підручник є антологією текстів; в) як функціонують у ньому контексти, наскільки підручник інтегрований (світова література і культура, загальнонаціональний мистецький простір); г) наскільки індивідуально-неповторним є авторський наратив.

Доведено, що саме антропологічний аспект вважав І. Франко головним в учінні літератури, адже літературний текст лише тоді має неперехідне значення, коли він змінює читача, формує людину як неповторну особистість через акцептування змісту та форми художнього твору. Актуальними і продуктивними є Франкові тези про перевантаженість шкільних програм, про відсутність мотивації в навчанні внаслідок ігнорування принципу практичного застосування знань. Педагогічний дискурс ученого стосувався головних методологічних напрямів сучасної методики викладання літератури – національно-історичного, філософсько-суспільного, естетичного, інструментального. Абсолютно співвідносно до вимог сьогодення наш класик рекомендував вивчати літературу в єдиній системі культури, у єдиній системі розвитку літератури та мистецтва. Така стратегія відповідає нинішнім тенденціям загальноєвропейського освітнього процесу, коли розвинуте громадянське суспільство має визначати свій соціальний стандарт бажаного рівня досягнень змісту освіти, постійно корегувати його, щоб не соціально-економічні умови диктували і зумовлювали недосконалість науки, а нова динамічна система навчання визначала перспективи розвою національної спільноти.

Засадничою і концептуальною у системі Франкових поглядів на програми викладання української літератури в середній і вищій школі визначено невідому донедавна статтю «Із лектури наших предків XI в.», у котрій вчений-педагог використав наукову схему української історії М. Грушевського, яка заперечила російську шовіністичну історіографічну концепцію «общеруської» народності. Історик української літератури і педагогіки переосмислив і наголосив на значенні «лектури для читання» у формуванні «вищої, інтелігентної верстви», староукраїнського міщанства і чернецтва та його роль у збереженні і продовженні культурних традицій князівсько-дружинної верстви у часи Ренесансу і Реформації.

Важливою методологічною засадою Франкового бачення лектури як шкільної, так і лектури для самоосвіти масового відбирача літературної продукції поза освітніми інституціями, був європейський вимір і демократичні координати морально-етичної і наукової тематики та проблематики художніх

творів для українського читача; учений дуже чітко розмежовував за ціннісними характеристиками цивілізаційні кордони та спонукав засобом «читання текстів» до розширення світоглядного і наукового обшину знань, вироблення критичного погляду та західноєвропейського громадянського руху в широких верствах української нації. У розділі стверджено, що неперехідним уроком від Франка є потреба враховувати специфіку викладання літератури як шкільного предмета, наголошувати на емоційному чинникові засвоєння белетристики, на естетичному факторі рецепції слова. Для молодого читача зокрема, а для розвитку національної белетристики загалом, важливим є пізнання сучасних текстів, «живої» літератури, тому потрібно вводити до шкільних програм актуальні твори своєї літератури, європейські бестселери, щоб пізнання та рецепція таких зразків масової культури відбувалось разом з учителями – «світлим провідниками». Неодмінною умовою літературної освіти має стати вироблення критичного способу бачення світу, що виключить однобічну формалізацію та вузько тенденційне сприйняття текстів. Франко органічно поєднував модернову наукову методологію роботи з художнім текстом та місійність літератури і навчання у національному поступі

Підтверджено у розділі роль Франка як головного творця і центрального символу модерної української культури і освіти зокрема у кінці XIX – початку XX ст. Франко-педагог не сприймав фотографічного способу викладу літературної інформації, тому в практичній педагогічній діяльності лектора чітко координував свій темперамент викладача, узгоджував концептуальність і форму викладу, врахування науковий рівень слухачів, ілюстрував продуманими прикладами. Його заняття ніколи не були лінійним накопиченням фактографічного матеріалу. Систематизовано кредо Франка-викладача: своя думка, власний інтелектуальний та емоційний досвід пізнання тексту, вільний від академічного педантизму і шаблону, своя суб'єктивна оцінка літературного явища замість готових конструкцій підручників, звернення до першоджерел пізнання художнього твору (мемуарів, епістолярію, свідчень сучасників), використання різноманітних стратегій провадження навчальної діяльності з аудиторією залежно від її рівня, матеріалу та дидактичних завдань.

У четвертому розділі – **«Рефлексії Івана Франка на освітянську проблематику: від «цвинтарництва» до «ліберального націоналізму»** – показано еволюцію І. Франка-педагога на прикладі його рефлексій на різні освітянські та культурологічні проблеми. Доведено, що стратегічно вчений убачав своє призначення у розвитку громадського контролю над школами, щоби формувати на основі європейських демократичних цінностей українське суспільство з компетенціями людей незалежних, поінформованих і критичних.

Діахронічно проаналізовано та систематизовано наукову полеміку Франка із сучасниками про роль і методологію шкільного шевченкознавства, політичну та світоглядну полеміку з представниками народовського руху. Актуалізовано в педагогічно-освітній перспективі дослідження різні ідеологічні парадигми інтерпретації спадщини Т. Шевченка (інфантильно-дидактичну, власне народницьку, ірраціональну націоналістичну) та стверджено, що шевченкознавча діяльність І. Франка залишається дуже важливою віхою у вивченні та

популяризації художнього масиву нашого генія, а його літературознавчий, текстологічний і видавничий доробок засвідчує складні етапи рецепції та введення в загальнонаціональний культурний простір і педагогічний зокрема.

У цьому розділі також досліджено інтерпретаційну майстерність критика й історика літератури та основні тенденції Франкових рефлексій на освітянську проблематику: методологія його аналізу передусім передбачала визначення своєрідного епіцентру досліджуваного твору, застосування часто різновекторних методик трактування тексту, поєднання історико-літературної та літературно-критичної моделей. Показано, що лише в окремих пізніх Франкових текстах кінця XIX і, передусім, вже XX ст., відчутне виразне прагнення до об'єктивізації опису шкільництва, а сприйняття й інтерпретація топосу «подільської бурси» у 80-х рр. були суголосні своєму часові та завданням, які він ставив. Для раннього Франка (як і для більшості реалістів) властивим було прагнення до опису чинників, що детермінують життя індивідуума та суспільства. Тобто традиційне гомотетичне відтворення екзистенції, однак Франко-науковець і, особливо, Франко-miteць до кінця XIX ст. еволюціонував у напрямі фаталістичного та індетерміністичного сприйняття екзистенції. Відзначено постійну напругу між гомотетичним та ідіографічним сприйняттям і відображенням світу. Як і літературознавчий «дрейф» у напрямі фаталістичного та індетерміністичного сприйняття екзистенції в кінці 80 та 90-х XIX ст., так і висвітлення педагогічної проблематики у вченого також еволюціонувало від відвертого тенденційного аналізу до більш об'єктивного, вираженого та конструктивного розгляду системних вад та недоліків тодішньої педагогіки, зрілого розуміння важливості національного чинника у школі, значення індивідуальності дидакта для формування самостійного мислення та критицизму в учнів і студентів.

У розділі доведено, що максималістська Франкова критика наукових студій у Львівському університеті та рівня викладів у ньому, датована головно другою пол. 1880 – поч. 1890-х і стосується уже майже повністю колонізованого навчального закладу. Стверджено, що колонізаційні процеси понизили науковий рівень викладання. Франкове ангажування в поширення соціалістичних ідей в українському суспільстві позбавило вченого педагогічної та академічної наукової кар'єри, однак поставило в епіцентр вестернізації української Галичини. Франко незаперечно належав до засновників та активних діячів українського націоналізму, що його Д. Гатчінсон називає «культурним націоналізмом» на відміну від «націоналізму політичного». Підтверджено, що першим необхідним етапом українського націоналізму у його боротьбі із націоналізмами російським і польським були освітні цілі (боротьба за мову і літературу, видавництва, пресу, школу), а Франко в умовах політичної лібералізації та боротьби з домінуванням поляків у цих сферах головним вбачав змагання за національну вищу освіту. Письменник висновував та утверджував у своїх творах концепцію національного героя, який невпинною і непоказною для загалу працею утверджує гідне місце свого народу серед інших. Життєвим кредом зрілого діяча стало «менше крові, більше поту», а його цілеспрямовані контакти із українською молоддю, передусім студентством, мали постійний характер, бо

базувались на європейському типі світогляду, що заснований на особистій свободі індивідуума та вірі у свої сили.

У дисертаційній роботі доведено, що у раннього Франка питомий для нього західноєвропейський індивідуалізм дисонував із колективістськими у своїй суті соціалістичними ідеями, що і стало однією із причин його майбутнього поступового дрейфу «вправо». Це ж стосується поглядів Франка про вищу освіту, про університетське навчання. На прикладі нищівної критики світоглядної доктрини Л. Толстого наголошено на актуальності Франкового аналізу цивілізаційного розламу між Російською імперією і збірним образом ліберальної Європи як втіленням ідей німецької класичної філософії, французького та англійського парламентаризму, гуманістичних і соціалістичних поглядів. Центральним концептом у Франка-культуролога постає «освічена людськість» Західної Європи як антитеза російському «фікційному єдинству», «вселюдському братерству і всемірній любові».

ВИСНОВКИ

У дисертації системно проаналізовано та узагальнено педагогічний досвід І. Франка. Результати наукового пошуку підтвердили об'єктивність концептуальних вихідних положень дисертації, засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань та є підставою для таких висновків:

1. У теперішніх умовах трансформації української системи освіти та науки історичний досвід національної педагогіки, зокрема дидактичні концепти І. Франка, надзвичайно актуальні, адже мислитель сформувався та діяв в «західних» цивілізаційних обставинах. Чимало сучасних публікацій про педагогічні погляди мислителя базовані на безкритичній компіляції праць радянських науковців 3-го періоду педагогічного франкознавства. Переважна більшість Франкових рефлексій на педагогічні проблеми позначена позитивістською філософією людини і суспільства, однак загалом у вченого концепція людини, погляди на дійсність, аксіологічні цілі та методи освіти еволюціонували від «природовідповідності Песталоцці» до «педагогіки прагматизму Джона Д'юї». У руслі позитивістської філософії «праці над основами», «органічної роботи», «теорії малих справ» місце школи загалом було дуже важливе, і це підтверджують десятки художніх текстів белетриста, а також понад півтори сотні статей, оглядів, рецензій Франка, у яких висвітлено тогочасні педагогічні проблеми. У романтичній традиції школу як інституцію головно відображали в текстах як біографічний епізод для вираження власних письменницьких поглядів на виховання та методику навчання, подавали оцінку характеристику окремих визначних постатей педагогів, однак ситуація кардинально змінилася в епоху позитивізму. Романтична модель свідомості була суто індивідуалістською, тому література і літературна критика переважно наголошували на негативній ролі педагогічних інституцій у процесі формування окремих «незвичайних» особистостей, для яких перше зіткнення із «жорстоким» світом власне і відбувалось у школі. Позитивісти змінили загальну тональність зображення теми школи в літературі та літературознавстві, а пов'язано це було із новою «навчальною», знову

просвітницькою моделлю свідомості, коли на перший план виходить роль освітніх інституцій у піднесенні морального та інтелектуального рівня всіх верств населення. Ці загальноєвропейські тенденції виразно виявились і в творчій спадщині І. Франка з педагогічною тематикою, і в його критичних роздумах щодо освітянської проблематики.

2. Чільною рисою характеру визначного педагога має бути прагнення лідерства, жадання першості в навчанні, літературних і наукових спробах, незалежність й оригінальність мислення, критицизм стосовно наявного стану суспільства. В особистості Франка це були домінантні складові із раннього дитинства. У «романі виховання» «Не спитавши броду» більш автобіографічним є образ Антонія Трацького, а не власне Граба, однак насправді обидва персонажі відтворюють дві частини особистості митця: його образне та понятійне світосприйняття, його емоції і рації, аполлонівське та діонісійське начало. Основна проблема Франкових педагогічних пошуків все ще актуальна: школа головно звертає увагу на організацію та методикку засвоєння в учнів якнайбільшої кількості інформації, проте це лише перший етап і суто інструментальна справа, що позбавлена загальнокультурних і педагогічних вартостей.

Художньо-педагогічний текст «Борис Граб» автор назвав нарисом, але про певну «нарисоподібність» можемо говорити доволі відносно, адже для цього жанру визначальною є художньо-публіцистична міметична нарація на документальній основі з поглибленою емпіричною достовірністю, а основою тексту мають бути дійсні факти, конкретні події та люди. Белетрист на зламі століть однозначно заперечував буквалізацію й однобічне сприйняття його творчості, тому варто говорити про суб'єктивну сукупність художніх висловлювань-реалізацій у літературних Франкових текстах, про авторський дискурс у конкретних часових, історичних, суспільних і культурних умовах щодо певної проблематики. У рецепції «Бориса Граба» співіснують тенденції відчитування власне життєпису письменника, історії тексту та кола проблем, тем, топосів, порушених у творі, а також цілісної культурної візії. Є підстави вважати Франкові твори про школу виявом незалежного творчого мислення, художнього аналізу проблем тогочасних освітянських інституцій, а не фактографічним фіксуванням реального життя. Об'єктивне сприйняття педагогічної прози Франка можливе лише за умови історичного мислення. У центральних образах оповідання є багато автобіографічних складників, проте варто говорити про протосюжет, про пропорції художнього і фактичного, реалізацію своєрідного ідейного топосу в художньому творі. Основою літературної освіти педагог вважав безпосереднє пізнання художнього тексту з допомогою життєписів письменників, їхніх мемуарів, спогадів сучасників, листування та інших «живих» документів епохи.

Процес учіння літератури за Франком передбачає не просто набування знань чи літературної інформації, а здобуття на основі засвоєння тексту власного досвіду, освоєння тексту. Не заперечуючи доконечно можливості використання підручників, критичних розвідок для вивчення літератури, педагог відводив їм лише роль допоміжних засобів для опрацювання основного компонента у царині мистецтва слова – Тексту. Основною ж хибою у вивченні

художнього твору Франко вважав вимогу до учня беззастережно прийняти готову думку-оцінку – хай навіть і правильну, але чужу. Застерігаючи від формалізованого, «єдиноправильного» прочитання літературних творів за шаблонами, від стереотипних суджень про літературу за усталеними схемами, Франко закликав до найбільшої суб'єктивності сприйняття тексту кожним реципієнтом, адже такою є специфіка літератури як виду мистецтва. Неодмінною умовою літературної освіти класик визначав критичний спосіб бачення світу, «власну думку», власну «духову працю», що виключить однобічну формалізацію та вузько тенденційне сприйняття текстів. Це є важливим завданням для сучасної української школи, яка великою мірою все ще використовує певні інерційні ідеологічні шаблони та практику індоктринації молодого покоління через критерії поцінування художньої творчості, що ґрунтуються на шаблонних дихотоміях. Франко намагався органічно поєднувати модерну наукову методологію роботи з художнім текстом і місійність літератури та навчання у національному поступі, заперечуючи формалізм і шаблонність літературної освіти, визнавав ті функції національної літератури, які ми називаємо тепер фундаментальними: відчуття спільного походження і культурного досвіду, осердя естетичного ладу і моральних вартостей народу, сакральність певних сенсів і національної пам'яті.

3. Не маючи змоги реалізувати свою модель дидактики літератури в практичній навчальній роботі, вчений активно ангажувався в освітній процес через участь в українських і загальноєвропейських проектах та дискусіях про актуальні проблеми навчання і виховання молоді. На початках своєї педагогічної діяльності головно виявив себе апологетом поглядів Й. Песталоцці про перебудову суспільства на розумних і справедливих началах, розвивального навчання, елементарної освіти із дотриманням гармонійного фізичного розвитку, трудових навичок, принципу природовідповідності. Ці ідеї філантропізму спостерігаємо впродовж усієї його педагогічної творчості, а також плинний еволюційний розвиток педагогічної парадигми Франка від позитивістської педагогіки до педагогіки прагматизму.

Освітня доктрина вченого була виключно проєвропейською, демократичною та гуманістичною. Сталим було його стремління до секуляризації та демократизації шкільництва, що було властивим для наступників Песталоцці в розвитку європейської освіти, зокрема Вільгельма фон Гумбольта (1767–1835), Йогана Гербарта (1776–1841), Августа Фребеля (1782–1852), які вже на філософських засадах неогуманізму та етизму творили педагогічний канон 2-ї пол. XIX – поч. XX ст. Досконало знаючи європейську педагогічну теорію та практику, Франко проектував таку школу і такого шкільного вчителя, які зуміли б виховати національний патріотизм та прагнення народу до єдності. Філософською базою його педагогічної системи варто вважати позитивістську та утилітарну течії, що тривали і розвивались упродовж усього XIX ст. Як і в літературознавстві, у педагогічній царині наш мислитель сповідував і розвивав погляди Огюста Конта (1798–1857), Джона Стюарта Мілля (1806–1873), Герберта Спенсера (1820–1903), тому глобальними завданнями в розвитку освіти бачив поступ народу, порядок у суспільстві, плекання «людськості» (гуманізацію).

Незаперечним є факт органічного тривання нашого науковця у європейській цивілізаційній простороні, бо визначальною у його світогляді була центральна проблема будь-якого світосприйняття – свобода людини, шлях до демократії як форми життєвої спільноти, а це визначило також і його еволюційний шлях до педагогіки прагматизму. Аналіз педагогічної прози митця крізь призму дискурсивності та соціологізму показує чітку тенденцію від високого рівня критицизму та гіперболізації вад освітньої системи в ранніх текстах про австро-угорську школу в 1870–1880-х до менш інтенсивного «підмальовування» та негативної типізації особливостей освіти та ролі окремих педагогів у становленні його особистості і навчання в різних інституціях у 1890–1900-х рр. Ще одним потужним уроком Франка-педагога є його сталие прагнення розвивати критичне сприйняття у шкільному соціумі, бо освіта у вільному світі не може тільки відтворювати, тільки нагромаджувати заяложені знання і досвід: критичне сприйняття, творчість як переосмислення канонів і шаблонів, – це напрямні формування особистості на основі літературної освіти, а «свою думку» учня чи студента педагога не повинні сприймати як нелояльність чи некомпетентність. Франко найбільше шукав у своїх учителях оригінальності мислення, незвичайних підходів в опануванні навчального матеріалу, самостійності суджень та оцінок, новаторських методик досліджень, тому опонував консерватизмові гімназійної та університетської освіти, у якій переважав здебільшого репродуктивний триб навчання. Письменник-гуманіст не терпів найменшого посягання на людську гідність, приниження будь-кого, що траплялося часто в школах не тільки за дозволених фізичних покарань, а також і після скасування цієї ганебної практики. Щодо ж рецепції текстів з цією тематикою, то доречно позбутись інерції «совєтського» прочитання класика української літератури та акцептувати власну Франкову думку про більш психологічне та літературне, а не історично-соціальне значення цих творів.

4. Альтруїстична позаінституційна та позакурікулярна діяльність ученого в освітній сфері є прикладом для сучасної педагогічної спільноти як треба боротися за свої права і свободи. Ініціативність активної частини суспільства, зростання ролі місцевого самоврядування в умовах децентралізації фінансування початкової та середньої освіти є теперішнім трендом європейського освітнього простору, коли контроль за фаховою підготовкою та якістю навчального процесу ефективно здійснюється саме низовими структурами громадянського суспільства, педагогічними та батьківськими спільнотами.

Франко-педагог і Франко-політик реально усвідомлював, що критичний погляд учителя та учня на світ не передбачає «правильної відповіді», «правильних» інтерпретацій літературного тексту, регламентованого способу навчання та комунікації в середній і вищій школі, а тому ефективно руйнував системні наративи державного чи будь-якого іншого авторитаризму. Учений активно заперечував своєю науковою та публіцистичною продукцією канони тоталітарного уніфікованого суспільства, коли критичне судження чи несхвальний відгук про текст, позицію чи дію опонента спричиняв особисту образу чи сприймався як вияв нелояльності, а соціальний і науковий статус вибудовувався виключно на особистих зв'язках та схваленні і підтримці близького оточення. Це засвідчує

Франкову ментальну і ціннісну належність до демократичного освітнього укладу і західного, європейського гуманітарного простору загалом, а приклад його наукової і громадянської поведінки все ще є надзвичайно позитивним для нашого пострадянського посттоталітарного суспільства. «Горожанська організаційна діяльність», що направлена у свої «національні ворота» – це Франкова формула політичних змагань, спрямованих на здобуття суб'єктності України в міжнародних процесах, а розвиток системи української освіти дасть змогу сформувати активне, здатне мислити самостійно та відповідати за свою долю суспільство.

Мислитель не сприймав детерміністичну концепцію людини в суспільстві і вважав, що долю жодної особи, а передусім освіченої людини, не визначає виключно провидіння, збіг обставин чи навіть суспільні чи національні умови життя, але і не вважав людину такою й абсолютно вільною щодо свого оточення. Цю проблемну ситуацію пояснює осердя життєвої філософії Франка – позиція людини визначається її здатністю до оцінювання тих чи тих особистих чи суспільних явищ та норм, здатністю зробити вибір. Можливість оцінювати і вибирати є головною ознакою інтелектуала, особи мислячої. Виокремлюємо два основні типи тодішнього галицького інтелектуала в художніх і публіцистичних творах письменника: зразковий та «ідеальний» образ Франкового сучасника-інтелігента, позначений рисами «самомалювання», «культурного автобіографізму»; збірний типаж «лінивої», «картярської», консервативної «русько-української інтелігенції» (і народовської, і – передусім, москвофільської) у час модернізації Східної Європи. У Франкових текстах відображено реалії розвитку української громадськості Галичини, головною проблемою якої був процес дифузії національної інтелігенції, чимала частина якої доволі часто вибирала пропольську (прогерманську, промосковську) орієнтацію, ослаблюючи, обезкровлюючи можливості модернізації свого народу. Письменник створив промовистий образ «професорської цензури» – це і буквально, і метонімічне означення консервативно-клерикальної позиції панівної в «Просвіті», НТШ, редакціях газет і журналів народовської партії. Консервативна «шкільна естетика» закономірно стала об'єктом критики Франка, адже у світлі позитивістської філософії «праці над основами», «органічної роботи», «теорії малих справ» роль освітянських інституцій була визначальною.

5. Стосовно Франка маємо усталений, артикульований упродовж майже сторічного домінування чужорідного ідеологічного режиму, міф про його соціалістичну (космополітичну, інтернаціоналістську) ідентичність. На території академічних знань, де визначальною є інакша від масових уявлень логіка фактів та аргументації, таке трактування давно уже анахронічне та виразно одностороннє. Франко – видатний феномен національного інтелектуала з виразною європейською ідентичністю. Учений рішуче протистояв спробам заміни української наукової мови російською, польською чи німецькою, при тім відзначав австрійську ліберальну мовну політику на противагу шовіністичній асиміляторській практиці щодо українців у російській імперії.

Пізній Франко категорично негативно оцінював українсько-російську співпрацю, констатує її безперспективність і навіть шкоду для

«загальнослов'янського» поступу, адже шовіністичне прагнення переважної більшості російських еліт всі народи «утопити» в «руском морє», підживлене абсолютистською політикою царизму з його агресивним «православ'єм», нівелювало спроби гіпотетичної «вестернізації» Росії. Франко стверджував, що ментальні риси російської суспільності не дозволили сприйняти й опанувати європейські засади індивідуалізму та права окремої особистості на вибір і розвиток, що вже тоді складали основні напрямні зокрема і європейської педагогіки. Натомість, схильність великої частини російської людності до авторитаризму і деспотії в її різних формах проявилась у мовчазному потуранні багатовікової денаціоналізації українського народу самодержавними інституціями.

Франко системно висвітлював імперську політику «обмоскалення», але не менш жорстко показував інших опонентів української нації, які вже намагалися полонізувати через освітню політику наш народ, передусім інтелігенцію. Боротьба за національну школу українців і поляків була безпосередньо пов'язана із політичними змаганнями за майбутню державність, тому набувала запеклого та безкомпромісного характеру, однак провадилась усе-таки за певними цивілізованими правилами, що їх встановлювала конституція Австро-Угорщини. Єднало обидві імперії послідовне прагнення до придушення будь-яких політичних аспірацій в поневолених українців, однак через спільність релігійних і, відносно, мовних рис між «братніми» слов'янами, денаціоналізаційна політика росіян набула особливо відразливого та варварського характеру порівняно із германізаційними процесами. Франко показав розуміння сутності московської держави, агресивного колективізму «самодержавія, народності і православія», точно визначив фальшивість та людиноненависницьку суть імперії, облудність «жандарма Європи», який і нині маскується «освободительною» війною Росії «за слов'ян», хоча вже тільки «рускоговорящих». Показав методи гібридної війни, які в російському арсеналі є незмінними уже багато років: під «шільдами» слов'янського братерства (захисту державної російської «істинної» віри, «рускоговорящих») відбувається незмінна уже впродовж віків політика агресії та поневолення сусідніх народів, антиєвропейська та антидемократична експансія тоталітаризму.

Франкові думки про моральну відповідальність та обов'язок плекати і зберігати рідну мову не просто як інструмент, що його можна змінити, не як випадкову даність, а як щось сакральне і непояснювальне, як щось, що є неодмінною умовою духовного здоров'я людини, дуже актуальні. Програмна стаття «Двоязичність і дволичність» має стати обов'язковою лектурою для середньої і вищої школи, адже у цьому тексті Франко надзвичайно проникливо показав свою любов, своє особливе ставлення до рідної мови. Майстерно використавши інструментарій літературної і лінгвістичної герменевтики, написав про таємничий, певною мірою містичний субстрат рідної мови і літератури та його вплив на індивідуума та цілу націю. Франко творив українську уніфіковану вищу культуру, що традиційно формується і передається майбутнім поколінням через національні освітні інституції, активно формував соборну українофільську концепцію побудови модерного суспільства, наполегливо працював як науковець і митець над створенням спільної загальноукраїнської «мовної батьківщини».

Саме тому в його літературній критиці та публіцистиці так багато звернень до етнічних земляків, які стали манкуртами та «хрунями» (І. Франко), або ж, за Гадамером, несуть на собі «печать відчуженості».

6. У Франкових практичних навчальних парадигмах визначальним є заперечення інформаційно-репродуктивного навчання без урахування специфіки літератури як універсального виду мистецтва, що профанує белетристику як таку. Особлива роль у цьому процесі шкільних й університетських підручників для вивчення літератури: методологія підручникотворення вченого-педагога базована на ґрунті психолого-педагогічних теорій західноєвропейських філософів освіти та національній ідеї, науково обґрунтованому принципі окремішності української літератури. Франко був прихильником авторських синтез письменства, створених за принципами аллогенетичного детермінізму, які є у позитивному сенсі суб'єктивною лектурою для відбирача такої продукції. Засадничою та концептуальною в системі його поглядів на програми викладання української літератури у середній і вищій школі є стаття «Із лектури наших предків XI в.», у якій цілеспрямовано використано наукову схему української історії М. Грушевського, що заперечила російську шовіністичну історіографічну концепцію «общеруської» народності. Франкові доволі «моралізаторські» судження про сучасного йому читача суголосні із нинішніми оцінками і проблемою переважання так званої масової літератури над високоінтелектуальною і високодуховною белетристикою, мемуарами, рефлексіями.

Ще однією важливою методологічною засадою Франкового бачення лектури як шкільної, так і лектури для самоосвіти масового відбирача літературної продукції поза освітніми інституціями, був європейський вимір і демократичні координати морально-етичної і наукової тематики та проблематики художніх творів для українського читача. Абсолютно співвідносно до актуальних вимог сьогодення наш класик рекомендував вивчати літературу в єдиній системі культури, у єдиній системі розвитку літератури та мистецтва. Така стратегія відповідає тенденціям загальноєвропейського освітнього процесу, коли розвинуте громадянське суспільство має визначати свій соціальний стандарт бажаного рівня досягнень змісту освіти, постійно корегувати його, щоб не соціально-економічні умови диктували і зумовлювали недосконалість науки, а нова динамічна система навчання визначала перспективи розвою національної спільноти. Антропологічний аспект, вважав І. Франко, має бути головним в учінні літератури, адже літературний текст лише тоді є неминущим, коли змінює читача, формує людину як неповторну особистість через акцептування змісту та форми художнього твору.

І. Франко не акцептував «фотографічного» способу викладу літературної інформації, – викладач має бути художником, перепустити інформацію через свій інтелект, почуття, витворити живий і самобутній продукт. Сам науковець був чудовим лектором та мав професійну менторську кваліфікацію. Франко-лектор сповідував різноманітні демократичні способи комунікації із аудиторією, тому поєднував науковий стиль з елементами імпровізації, артистизму, зважав на те, що читання лекцій потребує чіткої координації темпераменту викладача та його особистості, узгодження концептуальності і форми викладу, врахування

наукового рівня слухачів та яскравої наочності, ілюстрування продуманими прикладами. Його лекції ніколи не були лінійним нагромадженням фактографічного матеріалу.

7. Залишається дуже важливою шевченкознавча спадщина літературознавця і педагога. Його літературознавчий, текстологічний і видавничий доробок у цій царині засвідчує складні етапи рецепції та введення в загальнонаціональний культурний і зокрема педагогічний простір Шевченкових творів. Франкове двотомове видання «Кобзаря» 1908 р., здійснене у рамках діяльності філологічної секції НТШ, стало етапним для майбутніх академічних видань, книголюбствселером, неодмінною лектурою і підручником для галицьких шкіл і гімназій. Складну еволюцію поглядів та оцінок своєї шевченкознавчої праці і творчості власне Шевченка засвідчує контрверсійна Франкова розвідка «Причинки до оцінення поезій Тараса Шевченка. І. “Тайдамаки”». Сьогодні є можливим і бажаним вивчення цього класичного тексту Шевченка за демократичними західними дидактичними зразками, коли учням пропонують до ознайомлення різноманітну, часто діаметрально-протилежну інтерпретацію твору, а вчитель організовує групову полеміку, заохочує критичний підхід. Проблемний виклад літературного архітвору розвиватиме особистість школяра чи студента. Ця Франкова стаття буде найкращим матеріалом для зіставлення двох протилежних за своєю полярністю суджень про текст, а опінії класиків-дискутантів зразком критичного мислення.

У літературознавстві схематично виокремлюємо два основні інтерпретаційні типи – історико-літературний та літературно-критичний. І. Франко досконало володів обома інтерпретаційними моделями, що й унаочнено на прикладі його рецепції фабулярного і педагогічного мотиву «бурси» в українській літературі 2-ї пол. XIX ст. Наскільки високо Франко цінував «мистецтво інтерпретації», скільки уваги надавав «інтерпретаційній техніці» показує його аналіз змісту, форми і стилю публічних виступів А. Шептицького. Лише в окремих текстах митця кінця XIX і, передусім, вже XX ст., бачимо виразне прагнення до об'єктивізації опису шкільництва, а сприйняття й інтерпретація топосу «подільської бурси» у 80-х рр. були суголосні своєму часові та завданням, які він ставив.

Франко своїм обов'язком вважав популяризувати цивілізаційні здобутки Західної Європи і Північної Америки, прагнув їх розвивати в українському суспільстві і педагогіці. Дослідник головно наголошував на детермінованості постання художніх текстів та мотивації поведінки їхніх героїв комплексом суспільно-педагогічних чинників; надавав увагу елементам лінгвістичної поетики, наголошував на психоаналітичних аспектах у тлумаченні художніх образів та, переважно, на гомотетичному прочитанні екзистенційної ситуації вибору, характерному для реалістично-натуралістичного напрямку. Характер інтерпретації педагогічної проблематики у Франка поступово змінювався: від прямого тенденційного «цвинтарництва», критики «підчищеного чоловічества» до більш об'єктивного, виваженого та конструктивного аналізу як системних вад та недоліків тодішньої педагогіки, так і зрілого розуміння важливості

національного чинника у школі, значення індивідуальності дидакта для формування самостійного мислення та критицизму в учнів і студентів.

8. Позиція зрілого Франка щодо університетської освіти засвідчує, наскільки багато означало для нього національне «передівництво»-інтелігенція, наскільки важливою для нього була сама можливість здобувати знання і кваліфікацію, а вся його діяльність інтелектуала і національного діяча була спрямована на кшталтування себе і свого народу. Неопублікований у свій час лист Франка (1906 р.) до студентства демонструє його зріле розуміння ролі освіти у формуванні та розвитку державного народу. Тривкою залишається тенденція до називання Франка соціалістом, беручи до уваги діяльність в 1870–80-х рр., а між тим він незаперечно належав до засновників та активних діячів українського «культурного націоналізму» (визначення Д. Гатчінсона). Першою необхідною стадією українського націоналізму у його боротьбі із націоналізмами російським і польським закономірно стали освітні цілі: боротьба за мову і літературу, видавництва, пресу, школу, а в умовах політичної лібералізації визначальною ставала боротьба за національну вищу освіту. Життєвим девізом зрілого діяча стало «менше крові, більше поту», а його цілеспрямовані контакти із українським студентством мали постійний характер. Молодь від Франка очікувала наставницької, менторської участі через його художні та наукові тексти, а сам учений і митець бачив в освіченій національній еліті мету і засіб для створення майбутнього справедливого українського суспільства.

Педагогові імпонував західний ліберальний тип автономного навчального закладу із належними академічними свободами. Уніфікація та одноманітність, жорстке керування зверху-вниз, відсутність справжньої демократії і виборності адміністрації – це проблеми і сучасної української вищої освіти, спадок «совєтчини», коли держава мала переважний і визначальний вплив на педагогічні та наукові інституції, утверджувала освітню систему «армійського» типу. І. Франко був апологетом західного типу університету і в багатьох статтях висвітлював його переваги та «відповідність до європейської вдачі». Слушно стверджував, що тільки той народ стане державною нацією, котрий зуміє витворити із себе «пролетаріат інтелігенції». Стрижневу роль у цьому Франко вбачав в освіті і в формуванні прошарку національних інтелектуалів, які «по-європейськи» зуміли би взяти відповідальність за свою долю, а не узалежнювали її від зовнішніх чинників і процесів, віктимізуючи себе.

Уже у ХХ ст. Франко найбільше уваги надав дослідженню цивілізаційного розламу між Російською імперією і збірним образом ліберальної Європи як втіленням ідей німецької класичної філософії, французького та англійського парламентаризму, гуманістичних і соціалістичних поглядів. Мислитель у своїх текстах прагнув прищепити українцям окцидентальну ідентичність, а головним інструментом і засобом передусім вважав університетську освіту. Показовим є Франкове несприйняття світоглядної доктрини Л. Толстого з її потугами месіанізму та протиставлення Сходу і Заходу, її духу «гнилизни», що опанував колективну російську свідомість. Тобто, «освічена людськість» Західної Європи як антитеза російському «фікційному єдинству», «вселюдському братерству і всемірній любові». Педагогічна, філософська та публіцистична спадщина Івана

Франка сьогодні є особливо актуальною. Магістральні уроки Франка – це: 1) окцидентальна ментальність є запорукою збереження національної окремішності України; 2) західна ідентичність сформована також і нашими матеріальними та духовними здобутками; 3) університетська ліберальна освіта є найефективнішим засобом модернізації нації та джерелом залучення до психологічного і ціннісного концепту Європи.

Проведене дослідження педагогічної концептосфери І. Франка апріорі не є вичерпним, бо не охоплює всього велегранного доробку вченого у галузі освіти. Зокрема, потрібним для нашої дидактики є порівняльний аналіз педагогічних парадигм сучасних нашому мислителю польських, австрійських і німецьких науковців; більш детальне вивчення риторичної майстерності Франка, студії з історії педагогічного франкознавства. Наближена до об'єктивної рецепція постаті геніального мислителя стане можливою лише після остаточного перенаголошення оцінок його творчості і наукового доробку, після вироблення і застосування сучасних критеріїв поцінування Франка як людини і як творця цілісно, у розвитку. Перспективним є подальше прецизійне наукове вивчення його спадщини, зокрема педагогічної, через культивування власне академічної методології дослідження на відміну від культурної і політичної міфотворчості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Микитюк В. І. Іван Франко в історії української педагогіки : монографія / Володимир Микитюк ; [за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Володимира Кеміня]. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. – 488 с.
2. Микитюк В. І. Педагогічні концепти Івана Франка (теорія та методика навчання літератури) : монографія / Володимир Микитюк. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 408 с.
3. Микитюк В. І. Іван Франко та Омелян Огоновський: мовчання і діалог / Володимир Микитюк. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 187 с. – (Франкознавчі студії ; Вип. 1).
4. Микитюк В. І. Практикум з методики викладання української літератури : навч. посіб. / Володимир Микитюк. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 186 с.
5. Микитюк В. І. Іван Франко і методика викладання української літератури : навчально-методичний посіб. / Володимир Микитюк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. – 200 с. – Режим доступу : <http://www.bohdan-digital.com/search/%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D1%82%D1%8E%D0%BA/>
6. Микитюк В. І. Методика тестування знань та умінь з української літератури : навчально-методичний посіб. / Володимир Микитюк. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 224 с.
7. Микитюк В. І. Іван Франко і методика викладання української літератури : навчально-методичний посіб. / Володимир Микитюк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. – 200 с.

8. Микитюк В. І. Іван Франко і методика викладання української літератури : навчально-методичний посіб. / Володимир Микитюк. – 2-ге вид., допов. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 268 с.

9. Микитюк В. І. Католицька критика міжвоєнного двадцятиліття / Володимир Микитюк // Porównanie jako dowód: Polsko-ukraińskie relacje kulturalne, literackie, historyczne 1890–1999 / red. nauk. B. Bakula. – Poznań : Wyd-wo naukowe UAM, 2001. – Nr 2. – S. 23–37.

10. Микитюк В. І. Іван Франко і його вчителі / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2007. – Число 8. – С. 17–22.

11. Микитюк В. І. «Сruh professorum». Сторінками однієї статті Івана Франка / Володимир Микитюк // Урок української. – К., 2008. – Число 3–4. – С. 5–9.

12. Микитюк В. І. Загальноєвропейські тенденції української католицької критики у Львові 1-ї половини ХХ ст. / Володимир Микитюк // Literatura ukraińska XIX i XX wieku w kontekście europejskim / pod redakcją Ludmiły Siryk. – Lublin : Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2008. – S. 119–127.

13. Микитюк В. І. «Школа вчителем стоїть...» Іван Франко і методика викладання літератури / Володимир Микитюк // Рідна мова (Ridna mowa). Освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі. – Walcz. Dolne Miasto, 2009. – Число 28. – Режим доступу : http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=rm28_01.

14. Микитюк В. І. Ще раз про тестування (Погляд крізь призму Франкових сентенцій) / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2009. – Число 4. – С. 2–7.

15. Микитюк В. І. «Школа вчителем стоїть...» Іван Франко і методика викладання літератури / Володимир Микитюк // Рідна мова (Ridna mowa). Освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі. – Walcz. Dolne Miasto, 2010. – Число 13. – С. 51–61.

16. Микитюк В. І. Твір Івана Франка «Наша публіка»: проблематика і питання жанру = Ivan Franko composition «Our public». Problems and genre / Володимир Микитюк // Studia Ingardeniana. Teka Komisji Polsko-Ukraińskich związków kulturowych. – Oddział PAN w Lublinie, 2011. – Т. VI. – S. 148–155.

17. Микитюк В. І. Рецепція педагогічної прози Івана Франка = Reseption of Ivan Franko pedagogical proze / Володимир Микитюк // Spheres of Culture : Journal of Philology, History, Social and Media Communication Political Science, and Cultural Studies / Editor-in-Chief: Prof. Ihor Nabytovych ; Maria Curie-Skłodowska University, Poland. – Lublin, 2012. – Vol. 2. – S. 88–95.

18. Микитюк В. І. Шевченкознавчі студії в Галичині другої половини ХІХ ст. – Editura / Видавництво RKR EDITORIAL Bukurești / Бухарест, 2013. – С. 105–110.

19. Микитюк В. І. Філантропізм Й. Г. Песталоцці в педагогічній системі І. Франка = Philanthropy of Y. H. Pestalozzi in Ivan Franko's pedagogical system / Володимир Микитюк // Spheres of Culture : Journal of Philology, History, Social and Media Communication Political Science, and Cultural Studies / Editor-in-Chief: Prof. Ihor Nabytovych ; Maria Curie-Skłodowska University, Poland. – Lublin, 2013. – Vol. 6. – S. 317–326.

20. Микитюк В. І. Іван Франко про наратив університетської лекції: аналіз, синтез, дигресії = Ivan Franko about narrative of university lecture: analysis, synthesis, digression / Володимир Микитюк // *Spheres of Culture : Journal of Philology, History, Social and Media Communication Political Science, and Cultural Studies* / Editor-in-Chief: Prof. Ihor Nabytovych ; Maria Curie-Sklodowska University, Poland. – Lublin, 2015. – Vol. 12. – S. 65–75.

21. Mykytiuk V. I. Refleksje Iwana Franki o ukraińskich kanonach literackich / Volodymyr Mykytiuk // *Bogaterowie (nie tylko) szkolnych lektur / pod red. Alicji Jakubowskiej-Ożóg i Danuty Hejdy*. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2016. – S. 94–107.

22. Микитюк В. І. Іван Франко в історії українського підручникотворення / Володимир Микитюк // *Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогічні науки»* / редкол.: С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – К. : Міленіум, 2017. – Вип. 277. – С. 167–173.

23. Микитюк В. І. Від філантропізму до прагматизму: освітній дискурс Івана Франка / Володимир Микитюк // *Збірник наукових праць «Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності». Серія «Педагогічні науки»* / редкол. : М. М. Козяр (гол. ред.) та ін. – Львів, 2017. – Вип. 16. – С. 173–179.

24. Микитюк В. І. Форми і методи дидактичного впливу Івана Франка / Володимир Микитюк // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової*. – № 4 (59), грудень 2017. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – С. 340–345.

25. Микитюк В. І. Погляди Івана Франка на програми викладання української літератури / Володимир Микитюк // *Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць*. – Серія «Педагогіка». – Переяслав-Хмельницький : «ФОП Домбровська Я. М.», 2017. – Випуск 26. – С. 73–84.

26. Микитюк В. І. «Pro foro externo»: Франкові конкретизації образу українсько-галицького інтелектуала = «Pro foro externo»: Frankos concretizations of ukrainian-galician intellectual / Володимир Микитюк // *Spheres of Culture : Journal of Philology, History, Social and Media Communication Political Science, and Cultural Studies* / Editor-in-Chief: Prof. Ihor Nabytovych ; Maria Curie-Sklodowska University, Poland. – Lublin, 2017. – Vol. 16. – S. 166–179.

27. Микитюк В. І. Рефлексії Івана Франка на освітянську проблематику: шевченкознавчий наратив / Володимир Микитюк // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової*. – № 1 (60), лютий 2018. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. – С. 193–199.

28. Микитюк В. І. Канон шкільної лектури в педагогічних мемуарах Івана Франка / Володимир Микитюк // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової*. – № 2 (61), травень 2018. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. – С. 190–195.

29. Микитюк В. І. Педагогічний тоpos «бурси»: рефлексії Івана Франка на освітянську проблематику / Володимир Микитюк // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – № 6 (161). – Дрогобич : ДПУ ім. Івана Франка, 2018. – С. 94–98.

30. Микитюк В. І. Позапрограмна педагогічна діяльність Івана Франка / Володимир Микитюк // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – № 7 (162). – Дрогобич : ДПУ ім. Івана Франка, 2018. – С. 72–78.

Праці апробаційного характеру

31. Микитюк В. І. Костянтин Чехович – літературний критик / Володимир Микитюк // Słowo. Tekst. Czas : materiały z II międzynarodowej konferencji naukowej, Szczecin, 16–17.10.1997. – Szczecin : Poligrafia wydawnictwa naukowego uniwersytetu Szczecińskiego, 1998. – S. 116–123.

32. Микитюк В. І. «Гайдамаки» Тараса Шевченка як предмет полеміки Івана Франка та Омеляна Огоновського / Володимир Микитюк // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин». – Львів : Світ, 1998. – С. 497–500.

33. Микитюк В. І. Агатангел Кримський та Омелян Огоновський / Володимир Микитюк // Українська філологія: школи, постаті, проблеми : зб. наук. праць Міжнародної конференції, присвяченої 150-річчю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 23–25 жовтня 1998 р.). – Львів : Світ, 1999. – Част. I. – С. 132–135.

34. Микитюк В. І. Вступний іспит з української літератури у Львівському національному університеті ім. І. Франка: досвід і проблеми / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2003. – Число 4. – С. 36, 45–49.

35. Микитюк В. І. Принципи проблемності у викладанні української літератури / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2005. – Число 1. – С. 20–23.

36. Микитюк В. І. «Два раціональні романтики», або до взаємин Пантелеймона Куліша та Омеляна Огоновського / Володимир Микитюк // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2007. – Вип. 39. – Частина 2. – С. 291–299.

37. Микитюк В. І. Франкова концепція учіння літератури / Володимир Микитюк // Іван Франко: дух, наука, думка, воля : матеріали Міжнар. конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження І. Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – Т. 2. – С. 940–948.

38. Микитюк В. І. Позакурікулярна педагогічна діяльність Івана Франка / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2010. – Число 9. – С. 56–61.

39. Микитюк В. І. Подільська «бурса» у рецепції Івана Франка / Володимир Микитюк // Слово і Час. – К., 2010. – Число 1. – С. 72–80.

40. Микитюк В. І. Періодизація історії української літератури у синтезах Омеляна Огоновського та Михайла Возняка / Володимир Микитюк // Українське літературознавство. – Львів, 2010. – Вип. 69. – С. 160–169.

41. Микитюк В. І. «Український інтелігент старої дати» (До 130-річчя з дня народження Михайла Возняка) / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2011. – Число 10. – С. 52–56.

42. Микитюк В. І. Франкова концепція підручника з літератури / Володимир Микитюк // Українське літературознавство. – Львів, 2012. – Вип. 76. – С. 20–31.

43. Микитюк В. І. Огоновський Омелян / Володимир Микитюк // Шевченківська енциклопедія : в 6 т. / НАН України Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка ; редкол. М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. – К., 2013. – Т. 4 : М-Па. – С. 667–669.

44. Микитюк В. І. Менторські стратегії Омеляна Огоновського та Івана Франка: аналіз і синтез / Володимир Микитюк // Українська філологія: традиція та сучасність = Ukrainian Philology: Traditions and Modern Age : зб. наук. праць (до 160-річчя заснування кафедри української словесності у Львівському університеті). – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2013. – С. 281–293. – (Серія «Українська філологія : школи, постаті, проблеми» ; вип. 14 ; ч. 1 ; 634 с.).

45. Микитюк В. І. Франко-ментор / Володимир Микитюк // Франко. Перезавантаження. – Дрогобич : Вид. «Коло», 2013. – С. 249–260.

46. Микитюк В. І. Історія літератури чи література? «Гірчичне зерно» як квінтесенція педагогічних мемуарів Івана Франка / Володимир Микитюк // Українське літературознавство. – Львів, 2014. – Вип. 78. – С. 141–151.

47. Микитюк В. І. «Майже всі викладачі-філологи університету є моїми учнями». До 90-річчя від дня народження Івана Денисюка / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2014. – Число 11. – С. 54–59.

48. Микитюк В. І. Іван Франко про канон шкільної лектури з української літератури : матеріали виступу на науковому семінарі «Перехресні стежки» від 24 червня 2014 року / Володимир Микитюк. – Режим доступу : <http://ifnan.gov.ua/events/1/559/>.

49. Микитюк В. І. Про шкільну лектуру, ЗНО та програму з української літератури (Погляд крізь призму Франкових сентенцій) / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2015. – Число 3. – С. 2–7.

50. Микитюк В. І. Педагогічна концептосфера Івана Франка: історія вивчення і стан рецепції : тези доповіді / Володимир Микитюк // Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стратегії дослідження : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 07 – 08 квітня 2016 р. – К. : Міленіум, 2016. – С. 162–163.

51. Микитюк В. І. Педагогічна концептосфера Івана Франка: історія вивчення і стан рецепції / Володимир Микитюк // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки» / редкол.: С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – К. : Міленіум, 2016. – Вип. 248. – С. 126–136.

52. Микитюк В. І. «Конечність реформи учіння української літератури...» / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2017. – Число 4. – С. 2–11.

53. Микитюк В. І. Іван Денисюк: «Професор-характерник» або «Вчитель учителів» / Володимир Микитюк // Іван Денисюк: Не попів слів, а серця жар... : збірник наукових праць та матеріалів. – Львів, 2018. – С. 243–259. – (Серія «Українська філологія: школи, постаті, проблеми» ; вип. 17).

54. Микитюк В. І. Франкові конкретизації образу інтелектуала. Українсько-галицький педагогічний аспект / Володимир Микитюк // Збруч. – 22.08.2018. – Режим доступу : <https://zbruc.eu/node/82431>.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

55. Микитюк В. І. Коли студент переростає професора. Іван Франко та Омелян Огоновський / Володимир Микитюк // Українське літературознавство. – Львів, 1993. – Вип. 58. – С. 132–137.

56. Микитюк В. І. Великий Робітник. Штрихи до літературного портрета Ом. Огоновського / Володимир Микитюк // Дзвін. – Львів, 1994. – Число 7. – С. 137–141.

57. Микитюк В. І. Педагогічна діяльність Омеляна Огоновського / Володимир Микитюк // Українська філологія: досягнення і перспективи: До 145-річчя заснування кафедри української філології у Львівському університеті. – Львів : Вид-во ЛДУ ім. І. Франка, 1994. – С. 237–243.

58. Микитюк В. І. Конкурсні тестові завдання з української мови і літератури / Володимир Микитюк. – Львів : Ред.-вид. відділ Львівського ун-ту, 1996. – 157 с. (співавтори : Корнійчук В. С., Лабач М. М., Микитюк В. І., Терлак З. М. та ін.).

59. Микитюк В. І. Збірник конкурсних тестових завдань з української літератури / Володимир Микитюк. – Львів : Ред.-вид. відділ Львівського ун-ту, 1998. – 304 с. (співавтори: Боднар Л. П., Будний В. В., Лабач М. М., Корнійчук В. С., Микитюк В. І. та ін.).

60. Микитюк В. І. Професорська проза Омеляна Огоновського / Володимир Микитюк // Слово і Час. – К., 1998. – Ч. 8. – С. 34–38.

61. Микитюк В. І. Костянтин Чехович – «останній з Могіканів Святоюрської гори» / Володимир Микитюк // Дзвін. – Львів, 1998. – Число 11–12. – С. 122–125.

62. Микитюк В. І. Збірник конкурсних тестових завдань з української літератури / Володимир Микитюк. – Львів : Ред.-вид. відділ Львівського ун-ту, 1999. – 494 с. (співавтори: Боднар Л. П., Будний В. В., Корнійчук В. С., Микитюк В. І. та ін.).

63. Микитюк В. І. Збірник конкурсних тестових завдань з української літератури / Володимир Микитюк. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 444 с. (співавтори: Боднар Л. П., Будний В. В., Корнійчук В. С., Крохмальний Р. О., Крупач М. П., Микитюк В. І. та ін.).

64. Микитюк В. І. Іван Франко про трилогію Генріка Сенкевича / Володимир Микитюк // Українське літературознавство. – Львів, 2003. – Вип. 66. – С. 184–190.

65. Микитюк В. І. Тестування знань з теорії літератури / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2006. – Число 5. – С. 6–10.

66. Микитюк В. І. Маркіян Шашкевич у науковому та публіцистичному осмисленні Омеляна Огоновського / Володимир Микитюк // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – Львів, 2012. – Випуск 36. – С. 421–429.

67. Микитюк В. І. Огоновський Омелян / Володимир Микитюк // ENCYCLOPEDIA. Т. II. ЛНУ імені Івана Франка. – Львів, 2014. – С. 214–215.

68. Микитюк В. І. Експертний висновок на електронну версію оригінал-макета підручника «Українська література» : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів (автор: О. М. Авраменко) / Володимир Микитюк // Репозитарій навчального контенту. Конкурс підручників. – К.,

2015. – С. 27–34. – Режим доступу : http://ua.lokando.com/portal/statpage.php?id=common&page=competition_books.

69. Микитюк В. І. Експертний висновок на електронну версію оригінал-макета підручника «Українська література» : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів (автор: Л. Т. Коваленко) / Володимир Микитюк // Репозитарій навчального контенту. Конкурс підручників. – К., 2015. – С. 81–88. – Режим доступу : http://ua.lokando.com/portal/statpage.php?id=common&page=competition_books.

70. Микитюк В. І. Експертний висновок на електронну версію оригінал-макета підручника «Українська література» : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів (автор: О. І. Міщенко) / Володимир Микитюк // Репозитарій навчального контенту. Конкурс підручників. – К., 2015. – С. 135–142. – Режим доступу : http://ua.lokando.com/portal/statpage.php?id=common&page=competition_books.

71. Микитюк В. І. Тестові завдання з української літератури / Володимир Микитюк // Дивослово. – К., 2017. – Число 4. – С. 23–28.

72. Микитюк В. І. «Заохочувати, а не знеохочувати». 185 років від дня народження Омеляна Огоновського / Володимир Микитюк // Збруч. – 08.08.2018. – Режим доступу : <https://zbruc.eu/node/82107>.

АНОТАЦІЇ

Микитюк В. І. Педагогічна концептосфера Івана Франка: історія і сучасність. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія освіти. – Дрогобицький педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2018.

У проблемно-синтетичній дисертаційній роботі вперше на сучасному етапі розвитку педагогіки цілісно досліджено та актуалізовано педагогічну концептосферу Івана Франка. Висвітлено методологічні концепти Франка у площині системного вивчення теорії та практики методичних основ викладання у середній і вищій школі; погляди дидакта про аксіологічні цілі та роль літературної освіти у розвитку громадянського суспільства, думки про особистість учителя, лекторську майстерність, програми викладання та навчальні підручники з української літератури. Розглянуто ідеї Франка про розвиток творчих здібностей слухачів, проблеми сучасної рецепції його художніх і наукових текстів з педагогічною тематикою, мовний світ митця, окцидентальну ментальність та еволюційний розвиток менторської парадигми мислителя від позитивістської педагогіки до педагогіки прагматизму.

У дисертації доведено необхідність цілісного висвітлення історії освіти та національної педагогічної думки на прикладі методики навчання української літератури. З'ясовано функційні можливості методичних концептів І. Франка у розвитку педагогічної думки кінця XIX – початку XX ст. в українському і загальноєвропейському контексті. У роботі проаналізовано і систематизовано Франкові практичні навчальні парадигми, проартикульовано продуктивні

педагогічні концепти Франка, які залишаються надчасовими: текстоцентризму, критичності, природовідповідності, креативності та діалогізму у навчанні літератури, особистісно зорієнтованого і компетентнісно-діяльнісного навчання літератури, історіософії і націософії.

Ключові слова: Іван Франко, історія освіти, аксіологія освіти, літературна освіта, методика навчання української літератури, теорія педагогіки, освіта і громадянське суспільство, компетентнісна парадигма шкільної та університетської літературної освіти, шкільна лектура, текстоцентризм.

Микитюк В. И. Педагогическая концептосфера Ивана Франко: история и современность. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, 2018.

В проблемно-синтетической диссертационной работе впервые на современном этапе развития педагогики целостно исследовано и актуализировано педагогическую концептосферу И. Франко. Освещены методологические концепты Франко в плоскости системного изучения теории и практики методических основ преподавания в средней и высшей школе; взгляды дидакта о аксиологических целях и роли литературного образования в развитии гражданского общества, суждения о личности учителя, лекторском мастерстве, программах преподавания и учебниках по украинской литературе. Рассмотрены идеи Франко о развитии творческих способностей слушателей, проблемы современной рецепции его художественных и научных текстов с педагогической тематикой, языковой мир художника, окцидентальную ментальность и эволюционное развитие менторской парадигмы мыслителя от позитивистской педагогики к педагогике прагматизма.

В диссертации доказана необходимость целостного освещения истории образования и национальной педагогической мысли на примере методики обучения украинской литературы. Выяснено функциональные возможности методических концептов И. Франко в развитии педагогической мысли конца XIX – начала XX века в украинском и общеевропейском контексте. В работе проанализированы и систематизированы практические учебные парадигмы И. Франко, сформулированы педагогические концепты Франко, которые остаются вневременными: текстоцентризма, критичности, природосообразности, креативности и диалогизма в обучении литературы, личностно ориентированного и компетентностного-деятельностного обучения литературы, историософии и нациософии.

Ключевые слова: Иван Франко, история образования, аксиология образования, литературное образование, методика обучения украинской литературы, теория педагогики, образование и гражданское общество, компетентностная парадигма школьного и университетского литературного образования, школьная лектура, текстоцентризм.

Mykytyuk V. I. Pedagogical Concept Sphere of Ivan Franko: History and Modernity. – Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

The Thesis for a scientific degree of the Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Education. – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, 2018.

In the problematic-synthetic dissertation work for the first time at the present stage of the pedagogics development the pedagogical conceptual sphere of Ivan Franko has been thoroughly investigated and updated. The methodological concepts of Ivan Franko on specificity of the Ukrainian literature as a discipline are covered; the views of the teacher on the axiological goals and the role of literary education in the development of civil society, the views on the teacher's personality, lecturer's skills, teaching programs and textbooks on Ukrainian literature are considered. The occidental mentality and evolutionary development of the mentor paradigm of the thinker from positivist pedagogics to the pedagogics of pragmatism are shown. The overwhelming majority of Ivan Franko's reflections on pedagogical problems is marked by the positivistic philosophy of man and society, but in general the scientist's view on the human concept as well as on the reality, the axiological goals and methods of education evolved gradually: from «romanticism» to «modernism», from «Pestalozzi's naturalness» to «pedagogics of pragmatism by John Dewey». Unquestionable is also the fact of the organic permanence of our scientist in the European civilizational space, because the central issue of any worldview, namely the human freedom, the path to democracy as one of the forms of a living community, was also decisive in his outlook, and all this determined his evolutionary path to the pedagogics of pragmatism. A powerful lesson of Ivan Franko as a teacher is his constant striving to develop the critical perception in the school community, because education in the free world should not only reproduce and accumulate the knowledge and experience. The main thesis of the dissertation research on the trends of mutual influence of education and civil society is absolutely topical – the intentions of Ivan Franko testify his anti-totalitarian worldview, constant desire for the development of imaginative and creative thinking in the school community. For analysis in the dissertation, for the first time dozens of works of the classics were drawn, which had been removed from the history of Ukrainian pedagogics, had been censored or tendentiously studied; it is demonstrated, that the texts of Ivan Franko reflect the realities of the development of the Ukrainian public of Galicia, whose main problem was the diffusion process of the national intelligentsia.

In the dissertation, for the first time in the history of national pedagogics, the role and place of the thinker in the history of education development in Ukraine and Europe was systematically rethought. Ivan Franko is an extremely complicated phenomenon of a Ukrainian intellectual with a distinct European identity. The «late» Franko categorically evaluated the Ukrainian-Russian cooperation, stating its hopelessness and even the damage to the «general Slavic» progress. The struggle for the national school of Ukrainians and Poles was directly linked to the political competitions for the future statehood, and therefore it had a bitter and uncompromising character, but nonetheless was carried out according to certain civilized rules established by the Austro-Hungarian Constitution.

The text of the dissertation explains the functional possibilities of Ivan Franko's methodological concepts in the development of pedagogical thought of the late XIXth and early XXth centuries in the Ukrainian and European context; the sources of Franko's criticism concerning the teaching state of Ukrainian literature in Galicia and the reasons for the today's tendentious and biased interpretation of this issue were identified.

It is determined that Ivan Franko belonged to the founders and active figures of Ukrainian «cultural nationalism» (defined by D. Hutchinson). It is asserted that Ivan Franko was impressed by the Western liberal type of the autonomous educational institution with existing academic freedoms. In his texts the thinker tried to teach the Ukrainians an occidental identity, and primarily considered the university education as the main tool and means. In the dissertation work it is proved that the pedagogical, philosophical and journalistic heritage of Ivan Franko is of particular relevance nowadays. Ivan Franko's main lessons are formulated as follows: 1) Occidental mentality is a guarantee of the preservation of national integrity of Ukraine; 2) Western identity was also formed by our material and spiritual achievements; 3) The liberal university education is the most efficient means of modernizing a nation and the source of involvement in the psychological and value concept of Europe. The fruitful pedagogical concepts of Ivan Franko are arranged, which remain overtime: text-centrism, criticism, naturalness, creativity and dialogism in the teaching of literature, personally oriented and competence-activity studies of literature, philosophy of history and philosophy of the nation in didactics, etc.

Content made materials for the dissertation were the statements and conclusions used in lecture courses and practical classes on the methodology of Ukrainian literature teaching in the secondary and high school, the history of Ukrainian literature, the special author's course «Ivan Franko and the methodology of Ukrainian literature teaching» for students of the Faculty of Philology of Ivan Franko National University of Lviv. The generalized results of the work are realized in three educational university manuals, test complexes for the control and verification of knowledge from these educational disciplines. The research materials can be used by writing of the history of Ukrainian pedagogics, the history of Ukrainian literature, monographic studies about Ivan Franko, textbooks and manuals on the teaching methodology of the various individual disciplines in high and secondary school, by the development and reading of special and normative courses for students of the pedagogical departments, dissertation and master's theses processing, creation of the methodical recommendations, etc. The results of the work can be used in other methodologies, primarily for the teaching of cultural disciplines, foreign literature and Ukrainian language.

Key words: Ivan Franko, the history of education, the axiology of education, literary education, the development of national pedagogics, the methodology of Ukrainian literature teaching, the theory of pedagogics, education and civil society, the competent paradigm of school and university literary education, school lectures, text-centrism.

Підписано до друку 20.11.2018 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 1,9. Зам. 245. Тираж 100. Друк на ризографі.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
82100 Дрогобич, вул. І. Франка, 24.